

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE
ČASOPIS KMEN V ČESKÉM KULTURNÍM KONTEXTU
20. LET

Vedoucí práce: Mgr. Veronika Broučková, Ph.D.

Autor práce: Petra Kloidová

Studijní obor: Bohemistika

Ročník: 3

2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma *Časopis Kmen v českém kulturním kontextu 20. let* vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedenými v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

České Budějovice 1. května 2010.

Petra Kloidová

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Veronice Broučkové, Ph.D. za vstřícnost, odborné vedení a inspirativní rady.

ANOTACE

Časopis Kmen byl jedním z nakladatelských listů, které ovlivňovaly československou kulturu ve 20. letech. Bakalářská práce se zabývá výzkumem literárního týdeníku Kmen z let 1918-1921, měsíčníku v roce 1922 a let 1926-1929. Práce se okrajově zabývá českým kulturním kontextem, ale i historickými okolnostmi, na které časopis reagoval. Hlavním cílem je analyzovat vycházející ročníky časopisu a komparovat vztah obou stejnojmenných periodik za účelem zjištění, jak se časopis Kmen vyvíjel. Následující výzkum je věnován interpretaci charakteristických rysů nakladatelského listu v souvislosti s historickým kontextem a uměleckými proudy 20. let.

ANNOTATION

The Kmen Magazine was one of the literary magazines which had a significant influence on Czechoslovak culture in the 20's. My dissertation is concerned with research about the Kmen weekly literary magazine between 1918 - 1921, and the monthly magazine from the year 1922 and between 1926-1929. The writing is also partially concerned with both Czech cultural context and the historic circumstances the paper was responding to. The main goal is to analyze previous issues of the magazine and compare relationships between them in order to expose how the Kmen magazine was developed. The Following research is devoted to interpretation of characteristic features of literary journals in the context of artistic styles and the historic background of the 20's.

OBSAH

Úvod	8
1. Nakladatelské časopisy ve 20. letech	10
2. Kmen- Klub moderních nakladatelů (1926-1949)	13
2.1. Významná nakladatelství Kmene v letech 1917-1929	15
2. 2. Nakladatelství Františka Borového	18
3. Časopis Kmen (1917-1919).....	20
3.1. Inzerce Kmene (1917-1919).....	21
3.2. Kmen redigovaný F. X. Šaldou	22
3.3 Cenzura v Kmeni (1917-1919).....	26
3.4.Karikatura 20. let v Kmeni (1917-1919).....	26
4. Časopis Kmen (1919-1921).....	29
4.1. S. K. Neumann redaktorem Kmene (1919-1921).....	32
4.2.Cenzura v Kmeni (1919-1921).....	35
4.3. Výtvarné práce Josefa Čapka v Kmeni (1919- 1921)	36
5. Kmen (1922).....	38
5.1.Výtvarná stránka Kmene (1922)	40
6. Kmen (1926-1929)	41
6.1. Česká literatura v Kmeni (1926-1929).....	42
6.2. Světová literatura v Kmeni (1926-1929).....	48
6.2.1. Překlady cizojazyčných děl ve 20. letech.....	51

6.2.2. Anketa o překládání (1928).....	53
6.3. Výtvarná stránka Kmene (1926-1929).....	55
6.3.1. Karikatura v Kmeni (1926-1929).....	56
6.3.2. Adolf Hoffmeister a karikatura	57
6.3.3 Obálka Kmene (1926-1929).....	59
6.4. Tisková a cenzurní praxe ve 20. letech	60
6.4.1. Tisková novela	62
6.4.2. Cenzurní praxe	63
6.5. Fučíkovy „Poznámky“	64
6.6. Ukončení časopisu Kmen (1926-1929).....	69
Závěr.....	72
7. Literatura	75
8. Časopisy	76
9. Seznam příloh.....	77

ÚVOD

V první polovině 20. let vzniká poměrně malé množství časopisů věnovaných speciálně literatuře. Do popředí se dostávají převážně časopisy a revue zaměřené na sociální, politické a kulturně-politické otázky. Problematika literatury či umění vůbec zastává minimální prostor v československých tiskovinách. Proto tehdejší nakladatelství, ať už s předválečnou historií nebo nově vznikající, zakládaly své vlastní časopisy zaměřené na literaturu. Nakladatelské časopisy spojily vzdělání československých čtenářů s propagací vlastní vydavatelské činnosti.

Klub moderních nakladatelů (ve zkratce *Kmen*) založil nejdříve týdeník s názvem *Kmen*, určený pro literaturu a umění (1926-1929). Ten navazoval na stejnojmenný nakladatelský list vydávaný nakladatelem F. Borovým, který zpočátku redigoval F. X. Šalda (1917-1919), následně S. K. Neumann (1919-1921) a v roce 1922 byl pod vedením K. Vaňka. Po čtyřleté odmlce v letech 1926-1929 se znovu objevuje již jako měsíčník redigovaný J. Fučíkem.

Tato má bakalářská práce patří mezi heuristické a deskriptivní typy prací. V praktické části jsem se nejprve soustředila na shromáždění všech čísel časopisu *Kmen*. První ročníky redigované F. X. Šaldou a S. K. Neumannem jsou plně dohledatelné. Na rozdíl od předešlých čtyř ročníků, je pátý ročník méně přehledný díky své vazbě, která dává dohromady celý text bez označení a vymezení konce a začátku jednotlivých čísel. Nové ročníky redigované J. Fučíkem jsou zcela přístupné.

V úvodní části své práce se budu snažit nastínit literární kontext kolem časopisu *Kmen*. Pokusím se vyjádřit hlavní existenční problém nakladatelských časopisů v Československu. V dalších kapitolách se budu zabývat nakladatelskou organizací *Klub moderních nakladatelů* a jejímu přínosu pro československou kulturu. Neméně důležitou úvodní částí bakalářské práce bude představit různorodé typy nakladatelství, které se staly členy *Klubu moderních nakladatelů*, a tak výrazně ovlivnily celé kulturní zaměření této organizace, stejně jako čtenáře 20. let a jejich kulturní přehled.

V následujících kapitolách své bakalářské práce se zaměřím na analýzu jednotlivých ročníků časopisu *Kmen*. Jelikož tento nakladatelský list nebyl nikdy zpracován jako celek, budu se snažit popsat směřování každého ročníku k určitým

literárním proudům či politickým a filozofickým směrům. Oproti analýze a popisu jednotlivých ročníků, kde jsem odkázána na svůj vlastní úsudek v otázce výběru článků, v této – v jaké? části budu čerpat z různých materiálů, které se ve vybraných publikacích okrajově zabývají důležitými událostmi v době redigování jednotlivých redaktorů. Většina zmiňovaných publikací byla vydána v totalitním režimu, a tak je možné, že jsou jejich interpretace ovlivněné smýšlením doby minulé. Proto se budu snažit interpretovat a popisovat tuto část své bakalářské práce z dnešního pohledu.

Zaměřím se i na výtvarnou stránku všech ročníků a pokusím se popsat její ovlivnění jednotlivými uměleckými směry, které se objevovaly v časopise. Stejně tak se budu zabývat výtvarným fenoménem časopisů tehdejší doby, a to karikaturou a jejími nejvýznamnějšími osobnostmi, jež spolupracovaly i s nakladatelským časopisem *Kmen*.

Důkladnější analýzu časopisu budu provádět u ročníků vydaných v letech 1926-1929. Tyto ročníky redigované J. Fučíkem podrobně zpracovala D. Kozlová ve své knize *Fučíkův Kmen*. Kniha mi sloužila jako inspirace k několika kapitolám, které se zevrubně zabývají několika zajímavými tématy. Nicméně, i tato publikace s rokem vydání 1977 je ovlivněna dobovým kontextem.

K dokonalejšímu popisu určité problematiky *Kmene*, se budu snažit zařadit teoretické kapitoly, které pomohou pochopit celý kulturní kontext. V jedné z podkapitol se zaměřím na téma *Kmene*, které nebylo nikdy detailně rozpracováno. Jedná se o Anketu překládání, kde se pokusím zpracovat všechny důležité myšlenky významných překladatelů o rozvíjejícím se českém překladu v tehdejší Československu. Dále se budu snažit popsat tiskové a cenzurní zákony ve 20. letech k podpoření kapitoly zabývající se bojem proti cenzuře, kterého se dopouštěl J. Fučík od začátku až do konce ve svém redigování *Kmene*. Zásáhnou problematiku i několika literárních polemik, které se zapsaly do významných literárních i politických diskusí ve 20. letech.

Během celé práce také budu zkoumat veškeré ročníky dle jejich vzájemné závislosti. V dobovém kontextu se budu snažit označit i jiné časopisy, které ovlivňovaly časopis *Kmen* nejen obsahem, ale i formou a měly význam i pro jeho další existenci.

1. NAKLADATELSKÉ ČASOPISY VE 20. LETECH

V druhé polovině 20. let vychází mezi literárními časopisy i řada nakladatelských a kulturně informativních listů. Nejdůležitější roli ve vytváření nových časopisů hrály finance a zisk, jelikož byl všecken tisk v rukou soukromníků nebo politických stran (ale i v tomto případě muselo být v tiráži vždy uvedeno jméno soukromé osoby jako majitele). Kulturním časopisům se příliš nedařilo. Především časopisy zabývající se literaturou zanikly tak rychle jako vznikly. Nakladatelské listy byly ve 20. letech jejich další alternativou. Za dob Československa tvořily zhruba celou čtvrtinu kulturních časopisů.¹

První české nakladatelské listy se objevily již na konci 19. století. Ve své podobě nikdy nepřesáhly hranici pouhého oznamování knižních novinek firmy, které list vydával, doplněné stručnými propagačními notickami o obsahu publikovaných děl. 20. léta znamenají pro nakladatelské časopisy opravdový rozkvět díky rychle vznikajícím nakladatelstvím.²

D. Kozlová nakladatelské listy rozděluje pro základní orientaci z hlediska problematiky a jejich významu do tří skupin. První skupinu tvoří časopisy výhradně informativní, přinášející přehled všeho, co jejich nakladatelství vydávalo. Jejich vydavatelé v podstatě nevytvořili nic nového. Návaznost na časopisy před válkou, kde se nakladatelé pokoušeli o vlastní propagaci své knižní produkce, byla více než zřejmá. Tyto časopisy byly často levnější než placené inzeráty v denním tisku. Nakladatelské listy nemají žádnou nápaditou grafickou úpravu. Nejčastěji se zveřejňovaly, kromě oznamování právě knižních novinek a připravovaných publikací i úryvky z vydávaných nebo chystaných knih, či krátké popularizační články připomínající reklamní slogany. K tomuto typu nakladatelských časopisů patřil zpravodaj nakladatelství Šolc a Šimáček „*Od nás*“. Hlavním redaktorem byl V. Seifert v letech 1926-1927. Kromě seznamů vydaných knih se čtenáři mohly seznámit s recepty na nejrůznější pokrmy, s novinkami v módě i novými vynálezy. Podobným listem, i když výrazně lépe graficky upraveným,

---

¹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 27-28

² tamtéž, s. 28

byl zdarma rozesílaný časopis *Orbis* stejnojmenného nakladatelství. Vycházel nejméně čtyřikrát ročně v letech 1927-28, kdy jej redigoval F. Halas.³

S přílivem mladých a vysokoškolsky vzdělaných nakladatelů do českého kulturního života se však začíná měnit styl vytváření nakladatelských listů. Vydavatelé v časopisech nabízejí promyšlenější a nápaditější reklamu a zároveň i kulturní publicistiku. Do časopisů jsou zařazovány rozhovory s autory vydávaných knih, statě literárních kritiků a překladatelů, případně ilustrátorů. Nicméně, společné poslání zůstává: popularizace a propagace děl a autorů, vydávaných nakladatelským podnikem.⁴

Literární rozhledy (1923-1931) obnoveného Svazu knihkupců a nakladatelů československých, které jsou také ještě převážně informativním a propagačním časopisem staršího typu, byly orientovány více na knihkupce než nakladatele. Vedle nich vychází *Rozpravy Aventina* (1925-1934) vydávané a redigované nakladatelem Štorchem- Marianem. Tyto listy přišly jako první z nakladatelských časopisů s myšlenkou spojit vlastní propagaci s osobitou a uměleckou a kulturní revue. Zveřejňovaly více fotografií díky novinovému formátu, karikatur a rozsáhlejší materiály. Zásadou redakce se kolem časopisu vytvořil široký okruh renomovaných přispěvovatelů - jako bratři Čapkové, V. Nezval, K. Teige, J. Seifert a další. Ve všech devíti ročnících jsou otiskovány informace z domácího i zahraničního kulturního dění. Kromě recenzí knih zde najdeme i ty divadelní a filmové. *Rozpravy Aventina* inspirovaly celou řadu dalších nakladatelů při vydávání jejich nakladatelských listů.⁵ V letech 1930-1931 to byl např. časopis *Prospekt* nakladatelů Kvasničky a Hampla, kteří na rozdíl od jiných nakladatelských listů dávali daleko větší prostor divadlu a filmu. Dalším atraktivním časopisem byl *Literární kurýr Odeonu*, vycházející v nakladatelství J. Fromka od konce roku 1929 do začátku roku 1931. Redaktorem byl malíř a spisovatel Jindřich Štýrský, který k propagaci knižní produkce využil nápaditých postupů. Nejednou se díky vydaným článkům podařilo J.Štýrskému rozhybat literární stojaté vody.⁶

---

³ tamtéž, s. 29-30

⁴ tamtéž., s. 36

⁵ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s.37-39

⁶ tamtéž, s. 48-49

Kromě zmíněných časopisů zde byly i listy vydávané knižními kluby a družstvy. V roce 1922 to byl *Družstevní zpravodaj*, který byl od roku 1929 přejmenován na Panorama *Družstevní práce*. Kozlová upozorňuje na velkou oblibu těchto druhů nakladatelských listů. Během deseti let měl tento časopis více jak třináct tisíc členů. Páteří listu byly materiály vztahující se pouze k produkci a autorům *Družstevní práce*.⁷

Pravým opakem byl časopis *Kmen*, založený Klubem moderních nakladatelů, zvláště za redakce Julia Fučíka v letech 1926-1929. D. Kozlová se o významu tohoto časopisu vyjadřuje takto: „...z *Kmene* vytvořil časopis, který zcela nepochybně stál v čele všech nakladatelských listů...“⁸

---

⁷ tamtéž, s. 55

⁸ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (Kapitola z dějin kulturního tisku), Novinář, Praha, 1997, s. 58

2. KMEN- KLUB MODERNÍCH NAKLADATELŮ (1926-1949)

Kmen byl volné sdružení nakladatelských firem, soukromých vydavatelů a knihkupců s programem soustavné péče o zvyšování knižní kultury. Vznikl z iniciativy nakladatelů V. Petra, L. Kuncíře, B. M. Kliky, K. Jánského, A. Kvasničky, J. Hampla, O. Štorcha-Mariena aj. Tato organizace moderních nakladatelů byla nespokojena s dosavadní orientací a aktivitou Svazu českých knihkupců a nakladatelů. Stala se kolektivní protiváhou nakladatelství nezajímajících se o moderní literaturu, knižní kulturu, či vydavatelů literárního braku.⁹ S. K. Neumann v článku z roku 1928 o vzájemném vztahu nakladatelů a spisovatelů píše:

„Typ nakladatele jako přísného a velkopanského zloducha, trůnícího nepřístupně s byrokratickou tváří nějakého rady ve své kanceláři a hledícího s patra na žebronicí spisovatele, nebo nejvýše s „otcovskou“ shovívavostí, šlo-li o uznaného „mistra“, patřil v této době už do starého železa...“¹⁰

Kromě průbojných mladších nakladatelských obchodních firem tvořili *Kmen* nakladatelé věnující se vydávání knih na okraji svého hlavního povolání, někdy bez zájmu o zisk.

Název navrhl František Borový, který se stal prvním předsedou *Kmene*, byl zkratkou pro Klub moderních nakladatelů (v počátcích se psal též *KmeN*). Programové prohlášení *Kmene* sepsal O. Štorch-Marién. a bylo představeno veřejnosti ve formě letáku na slavnostní večeři 26. 4. 1926 v Grégrově sále pražského Obecního domu. Vyjádření *Kmene*, Klubu moderních nakladatelů, bylo datované 6. 4. 1926. Ve 30. letech se pohyboval počet nakladatelů v *Kmeni* kolem třiceti.¹¹

Kmen, díky společnému postupu ve Svazu českých nakladatelů a knihkupců, brzy nabyl významného postavení (již 1930 byl předsedou Svazu K. O. Štorch – Marién.). Snažil se o vydávání společných seznamů novinek pro knihkupce, o společné ohlašování novinek v tisku, veřejná prohlášení, výstavní a přednáškovou činnost, pořádání večerů a matiné, účastí na organizaci soutěží. Ve 20. letech byl vydavatelskou

---

⁹ Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce. Svazek II.,K-L*, Academia, 1993. *Kmen* (2) 1926-1945, s. 733

¹⁰ Neumann, S. K.: *O jednom nakladateli*. *Kmen*, 1928, 2, 3, s. 62.

¹¹ Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce. Svazek II.,K-L*, Academia, 1993. *Kmen* (2) 1926-1945, s. 733-734

samostatnou aktivitou hlavně měsíčník *Kmen* (1926-1929, 2. ročník), Ve třicátých letech pak *Almanachy Kmene*, neprodejné soukromé tisky a průvodce pro čtenáře. Nakladatelé sdružení v *Kmeni* opatřovali své knižní a někdy i časopisecké a další publikace značkou, jejíž první podoba byla dílem V. H. Brunnera.¹²

Kmen svou první výstavní činnost zahájil k příležitosti mezinárodního sjezdu knihovníků. V roce 1928 vystavoval v paláci Pražských vzorkových veletrhů samostatnou expozici v rámci podzimní výstavy Papír, kniha, tisk, noviny.¹³ O všech kulturních akcích bylo informováno v časopise *Kmen*. V následujících letech se podílel, kromě několika velkých knižních výstav v Praze, i na přípravě menších výstav v různých českých městech.

Kulturní večery a matiné pořádal *Kmen* v Umělecké besedě, ve Vinohradském divadle, v Pražské městské knihovně aj., také v Brně a v menších městech. Na literárních matiné *Kmene* přednášeli F. X. Šalda, O. Fischer, J. Hora, F. Götz a další významní představitelé moderní tvorby. Večery doprovázel voiceband F. Buriana a recitovali zde známí herci. Od začátku 30. let byly některé večery a matiné příležitostí k vydávání neprodejných soukromých tisků (do 1946 celkem 30), např. jako rukopis byla rozmnožena Šaldova přednáška *Nejnovější krásná próza česká*. *Kmen* uveřejňoval seznam novinek, a to ve svém časopise nebo v *Almanaších Kmene* (též nazývaných „jarních“) či v časopisech *Rozhledy po literatuře a umění (Půlměsíc ve Kmeni*, pak *Novinky Kmene*) a *Čteme (Novinky Kmene)*. *Kmen* začal rozšiřovat své vlastní publikace vydáním sborníku *In memoriam F. Borový* (1937) a antologie *Básnický kalendář 1918-1938* (1938). Za protektorátu *Kmen* omezil svou činnost. Okupační německé úřady chtěly ovlivňovat orientaci jednotlivých nakladatelství, proto *Kmen* postupně ukončil existenci v roce 1944.¹⁴

V roce 1945 byl *Kmen* obnoven s novým programem a názvem jako *Klub knižní tvorby*, rozdělený na sekci: spisovatelskou, výtvarnou, hudební, kulturní. Nový *Kmen* obnovil tradici literárních večerů a vydal ještě jeden *Almanach Kmene*. Od roku 1948 se rozrostl v nakladatelské sekci na 40 členů (např. o nová nakladatelství Práce, Svoboda,

---

¹² tamtéž, s. 734

¹³ tamtéž, s. 734

¹⁴ tamtéž, s. 734

Vyšehrad). Zanikl v roce 1949 v souvislosti s vytvořením nové nakladatelské soustavy.¹⁵

Kmen pokračoval v úsilí vydavatelů krásných a literárně cenných knih z doby před první světovou válkou. Nakladatelé sdružení v *Kmeni* chtěli podle svého programového prohlášení: „... ztotožnit zájem opravdové knižní kultury s produkty své práce...sloužit nekompromisnímu umění jak slovesnému, tak výtvarnému.“¹⁶. Přestože byli v *Kmeni* nakladatelé názorově a politicky, i co do názorů na umění, rozdílní, spojovalo je zaujetí pro hodnoty soudobé tvorby i živý odkaz klasiky. Úhrnná knižní produkce členů *Kmene* tvořila jen menší část celkového počtu knih, které se u nás vydávaly, ale svým dílem podstatně přispěl k vývoji české původní i překladové literatury. Členům *Kmene* se podařilo získat do své organizace nejvýznamnější soudobé spisovatele, překladatele a knižní grafiky. Zároveň se ubránili vydávání knih poznamenaných např. nacionalismem.¹⁷ Díky komplexní kulturotvorné činnosti a vysoké úrovni knih se *Kmen* brzy dočkal značné autority.¹⁸

2.1. Významná nakladatelství *Kmene* v letech 1917-1929

V této kapitole jsem čerpala z pramenů *Dějiny české literatury. IV* a publikace D. Kozlové, která se na začátku své knihy významným nakladatelstvím ve 20. letech zevrubně věnuje. Není náhodou, že většina těchto nakladatelských firem patří do Klubu moderních nakladatelů.

První světová válka se negativně promítla i do činnosti českých nakladatelů. Omezující nařízení rakouské vlády a cenzury a poměrně pomalý rozvoj polygrafického průmyslu (snížené zásoby papíru ve válečném období atd.) se na úrovni nakladatelství podepsalo.¹⁹ Po válce vzniklo několik nových nakladatelství soustřeďujících se na vydávání současné literární produkce. Tímto způsobem se jim podařilo postupem času zatlačovat tradiční předválečná vydavatelství do pozadí. Ze začátku si však

---

¹⁵ tamtéž, s. 735

¹⁶ *Prohlášení Kmene, klubu moderních nakladatelů*, Kulturní zpravodaj (Panorama), roč. I., 1926, č. 8, s. 54-56

¹⁷ Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce*. Svazek II., K-L, Academia, 1993. *Kmen* (2) 1926-1945, s. 735

¹⁸ tamtéž, s. 735

¹⁹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 14-15

dominující postavení držely nakladatelské domy Jana Otty, Františka Topiče a Josefa R. Vilimíka.²⁰

V nakladatelství Jana Otty vycházely pouze reedice osvědčených autorů – jako K. Světlá, bratři Mrštíkové a A. Jirásek. Posledním úspěšným počinem bylo vydání šesti svazků *Ottova naučného slovníku*. Zánik Ottova nakladatelství byl spojen s novým fenoménem, který se i jistou měrou zapříčinil o další likvidaci jiných nakladatelských podniků (např. Aventinum). Jaroslav Otta zavedl výprodej všech knižních skladů za halťřové ceny, což způsobilo velký rozruch na knihkupeckém trhu. Nakladatelství *Kmen* se proti tomuto počínu výrazně ohradilo a distancovalo se od něj..²¹

Nejvýznamnější z nově vzniklých nakladatelství (F.Borový, Aventinum, Symposion) usilovali o moderní vzhled, a to jak po stránce textové, tak výtvarné. Výrazné uplatnění mělo zmodernizování výtvarné stránky knihy, neboť estetická kvalita se během války a krátce po válce velmi snížila. O. Mrkvička popsal „krizi knihy“ takto:

„Je to doba, v níž nakladatelství podobají se uzenářstvím více než všemu jinému a vážní autoři jsou p. t. publiku servírováni v lechtivých, strakatých, urážlivých ohavnostech obálek trapně proslulých kýčářů.“²²

Jedním zcela novým nakladatelstvím vzniklým po válce bylo Aventinum, založené v roce 1919 dr. Otakarem Štorchem- Marienem, který ve svých edicích vydával jak generaci devadesátých let, tak generaci roku 1914, ale i avantgardu soustředěnou kolem Devětsilu.²³

Mezi další nakladatelský dům, blízký Komunistickému nakladatelství, patřil Odeon Jana Fromka. Již od svého vzniku v roce 1925 Odeon vydával díla tehdy mladých českých autorů K. Biebla, E. F. Buriana, F. Halase, V. Nezvala, J. Seiferta,

---

²⁰ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 178-179

²¹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 14-15

²² Mrkvička, O. *O díle V. H. Brunnera*, Kmen, prosinec 1928, č. 7, s. 147

²³ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 24-25

K. Teigeho, B. Václavka, V. Vančury a dalších. S avantgardou spojený Odeon představoval i vydávání měsíčníku ReD, redigovaného K. Teigem.²⁴

Nakladatelství Družstevní práce, které bylo jako první nakladatelský podnik u nás založený na družstevním základně, začínalo se třemi sty členy a vydávalo několik řad edic jako Živé knihy, České galérie, Svět aj. Družstevní práce zahájila svou nakladatelskou činnost v roce 1922 knihou Marie Majerové *Nejkrásnější svět*²⁵, na kterou časopis *Kmen* vydal v době vydání pochvalnou recenzi. Časopis *Kulturní zpravodaj*, později přejmenovaný na *Panorama DP*, patřil tomuto nakladatelství.²⁶

Legionářské nakladatelství Čin, založené v roce 1920, mělo velmi rozporuplný program. Vycházeli v něm autoři T. G. Masaryk a E. Beneš, stejně tak jako tzv. legionářská literatura J. Kopty i J. Kratochvíla. Na straně druhé to bylo jedno z prvních nakladatelství, které k nám uvádělo nové autory Ruska.²⁷ Katolickou literaturu (domácí i cizí) vydává nakladatelství Ladislava Kuncíře (edice *Knihy nové doby*, 1923-1933, spisy M. Martena, později J. Duricha). Navazoval na tradici katolického Studia ve Staré Říši, jehož organizátor Josef Florian pokračoval ve vydávání překladové edice *Dobré dílo*.²⁸

Nakladatelství vzniklá při velkých politických stranách (Národněsocialistické, Komunistické, Sociálnědemokratické, Agrární, Lidové) neměla ve 20. letech výraznou literární úlohu. Omezovala se především na oblast politické propagandy a osvěty, maximálně na populární lidovou četbu. Národněsocialistické nakladatelství Melantrich, člen *Kmene*, se v následujícím desetiletí dostal do popředí všech nakladatelství. Koncem 20. let vydával podle Šaldova programu edici domácích i cizích klasiků Melantrichova knihnice (1928-1934), dále *Novou ruskou knihovnu* (1928-1935, redigovanou B. Mathesiem) a *Sbírku krásné prózy Úroda* (1928-1948).²⁹ Díky zásluze uměleckého ředitele Dr. Fučíka se zde objevovala významná díla V. Vančury, M. Majerové, I. Olbrachta, J. Čepa aj. Melantrich vydával i značné množství novin a časopisů,

---

²⁴ tamtéž, s. 21

²⁵ tamtéž, s. 20

²⁶ tamtéž, s. 20

²⁷ tamtéž, s. 20-21

²⁸ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 180

²⁹ tamtéž, s. 180

na které připadla více jak čtvrtina celostátní spotřeby rotačního papíru Československa. V době hospodářské krize se stal vydavatelem několika ročníků *Šaldova Zapisníku*. Poněvadž měl melantrišský koncern silné finanční zázemí, dovolovalo mu to vyplácet mnohem vyšší honoráře, než v ostatních nakladatelstvích. Tím si Melantrich zajišťoval většinu děl významných českých autorů. Jinak také neblaze proslul přeplácením a přetahováním autorů.³⁰

2. 2. Nakladatelství Františka Borového

Z nových nakladatelských podniků náleželo po celou dobu první republiky k nejvýznamnějším nakladatelství Františka Borového (založil ho v roce 1913), od roku 1925 hospodářsky spojené s *Lidovými novinami*.³¹ Toto nakladatelství přišlo po první světové válce se zcela novým zaměřením. Místo vědecké a matematické literatury, kterou vydával hlavně jeho otec, založil František Borový mladší edici Žatva pro dobovou českou beletrii, Neumannem redigovanou Edici Června, zaměřenou na autory Neumannova okruhu a na aktuální díla politická (např. *Stát a revoluce* V. I. Lenina).³² Orientace na generaci z počátku století charakterizovala i celkovou poválečnou vydavatelskou praxi Borového, po hospodářském spojení od roku 1925 s *Lidovými novinami*, pak převládalo zaměření na čapkovský okruh.³³

S. K. Neumann popisuje v jednom ze svých článků v *Kmeni* historii tohoto nakladatelství.³⁴ František Borový, bývalý účetní Jana Otty, byl zvolen prvním předsedou Klubu moderních nakladatelů. Podle článku vydaných v *Kmeni* to byl člověk velice novátorský. Borový zahájil typ nakladatele, který u nás zatím neměl místo. Byl to nadšený typ nakladatele, kterého vždy zajímal vývoj nové české literatury a pokoušel se obklopovat mladými českými spisovateli a umělci. Byl i jedním z nakladatelů, který soustavně spolupracoval s výtvarníky a je proto považován za jednoho z průkopníků dobré grafické úpravy knižní produkce. Kromě znaku *Kmene*, nechal

---

³⁰ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 18-19

³¹ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 179

³² Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 23

³³ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 179

³⁴ Neumann, S. K.: *O jednom nakladateli*, *Kmen*, únor 1928, č.2, s. 61-62

impresionistického malíře a později karikaturistu V. H. Brunnera vytvářet typografické obálky knih, inspirované anglickým výtvarným uměním. S. K. Neumann popisuje Borového prvenství v nakladatelských sférách takto:

„Česká literatura v té době předválečné počala býti ovládaná dvěma tendencemi: bibliofilskou, úsilím o knihu skutečně krásnou a odborně provedenou, a novým hnutím literárně-uměleckým, zahájeným Almanachem na rok 1914...Pokud pak běží o novou modernu tehdejší, je známo dostatečně, co nakladatelství Fr. Borového pro ni učinilo, počínajíc „Zářivými hlubinami“ bří Čapků a Almanachem na rok 1914 až po moje „Nové Zpěvy“ a první ročník Června.“³⁵

S. K. Neumann naráží na spolupráci v prvních poválečných letech s F. X. Šaldou a jeho samotným založením časopisů *Kmene* a *Června*. Borový nevydával pouze tyto dva časopisy, ale i satirické *Šibeničky*, redigované E. Bassem. Během válečných let byl Borový v odboji. V roce 1915 vydal knihu Památce M. J. Husa, která byla vytištěna ve třech barvách trikolory. Kdyby ji nerozprodal v subskripci, jistě by byla cenzurována, stejně tak učinil i s Dykovou sbírkou *Anebo* v roce 1917.

I přesto, že jeho nakladatelství bylo od roku 1925 majetkem koncernu *Lidových novin*, stál F. Borový v čele podniku až do roku 1935.³⁶

---

³⁵ tamtéž, s. 62

³⁶ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1997, s. 24

3. ČASOPIS KMEN (1917-1919)

V roce 1917 už bylo jasné, že se v brzké době bude koncipovat nová česká kultura, která bude mít význam pro celé následující období. V čele s Františkem Borovým začal vydávat *Kmen, společnost s.r.o pro šíření zájmů kulturních a uměleckých v Praze*, časopis se stejným názvem. Jako jeho redaktor byl osloven F. X. Šalda s požadavkem, aby byl nakladatelský týdeník něco mezi revue a denním tiskem, v neposlední řadě měl samozřejmě koncentrovat českou inteligenci.

První číslo *Kmene* vyšlo s podtitulem *Týdenní úvahy a poznámky o umění a životě* 15. února 1917. První ročník měl 52 čísel, druhý ročník končil 47 číslem 27. února 1919. Vycházel každý čtvrtek, jednotlivá čísla stála po 40 haléřích. V tehdejší době to byla odpovídající cena za takový druh časopisu. Předplatné na celé čtvrtletí čtenáře stálo 4 koruny a 50 haléřů. Týdeník byl velkého, skoro až novinového formátu bez titulní obálky, která *Kmen* začala doplňovat o několik let později. František Borový nejdříve uvažoval o pouhých osmi stranách, ale díky inzerci se *Kmen* nakonec rozrostl na stran dvanáct.

Obsah nakladatelského listu se nijak výrazně nelišil od ostatních periodik tohoto druhu. Hned na úvodní stránce, v níž byly zveřejňovány větší a zásadnější materiály, následuje drobnějším písmem tištěná rubrika *Referáty a Glosy*, jež přinášela recenze (výstavy, divadelní představení aj.), zprávy a polemické příspěvky.

Kmen informoval v těchto letech nejen o literatuře a vydaných knihách svého vydavatele, ale příležitostně i o aktuálním politickém dění, které na konci války přímo vřelo na povrch, jelikož se český národ pokusil znovu hledat svou identitu. Neméně početnější byly i filozofické úvahy o lidských hodnotách jedince, individuality tvořící celou společnost, či články o výtvarném umění a víře ve filozofickém smyslu, jež po veškerých hrůzách války zaznamenala zásadní pokles formující nejen celou českou společnost, ale i budoucí umělecké směry.

V prvních dvou ročnících publikovali v *Kmeni* studie a články v čele s F. X. Šaldou např: F. M. Bartoš, B. Benešová, V. Brtník, J. Deml. V. Flajšhans, V. Hofman, J. Honzl, E. Chalupný, P. Janák, J. Kopal, A. Macek, H. Malířová, R. I. Malý,

F. Mareš, J. Mařánek, V. Nebeský, Z. Nejedlý, I. Olbracht, F. Pujman, M. Pujmanová, J. Reichman, A. Sova, R. Svobodová, R. Weiner a další.

Pravidelnou rubriku *Referáty a glosy* vyplňovaly kritické články a informace o divadle (M. Hennerová, F. Pujman, R. Weiner), výtvarném umění (V. H. Brunner, V. Dvořák) i o hudbě (J. Mařánek, F. Pujman, J. Weinberger).

Kmen přinášel i překlady z děl M. Bubera, E. Denise, F. Jammese, R. Pannwitz, P. B. Shelleyho. Nicméně seznamovací články a recenze cizojazyčných autorů se objevovaly častěji, převážně ruské klasiky jako byl F. M. Dostojevskij, L. V. Tolstoj. *Kmen* zasáhl i vzestup zájmu o americkou literaturu. Ukázky poezie zastupoval americký básník Walt Whitman.

Výtvarnou stránku *Kmene* podpořil V. H. Brunner, který navrhl v záhlaví typický emblém každého čísla - strom. Jeho kmen s větvemi se proplétá s názvem časopisu. Celý časopis pak provází Z. Nejedlý svými karikaturami na straně deváté.

3.1. Inzerce *Kmene* (1917-1919)

Zajímavostí *Kmene* je téměř pravidelná dvoustránková, někdy i rozsáhlejší inzerce. Inzerce v nakladatelských časopisech byla samozřejmou záležitostí. Nakladatelské listy inzerovaly převážně nově vydané knihy toho nakladatelství, které časopis založilo. Skryté inzerce se objevovaly i v samotných recenzích časopisů. *Kmen* nebyl výjimkou, ačkoliv právě za redigování F. X. Šaldy se inzerce vydaných knih nakladatelství F. Borového skoro nevydávala nebo alespoň ne v takovém množství, na rozdíl od pozdějších ročníků časopisu.

Inzerce se objevovala na posledních dvou až třech stranách. Inzerce *Kmene* propagovala i „konkurenční časopisy“, stejně jako *Kmen* redigovaný J. Fučíkem (časopis ReD). F. X. Šalda nechal vyjít např. propagaci časopisu *Volné směry*. Objevovala se zde kupříkladu pravidelná reklama na kavárny Union na Ferdinandově

(dnešní Národní) třídě, v druhém ročníku se prezentuje Séguardův salón umění v Ječné ulici v Praze apod.³⁷

Na konci druhého ročníku se tiskne stále více a více inzerce, která nemá s kulturou pranic společného. To může signalizovat nedostatek finančních prostředků, kterými nakladatelské časopisy nikdy příliš neoplývaly. Vydavatel nechává tisknout inzerce na různé obchody s nábytky, či zubní ordinace, v neposlední řadě i na dámskou krejčovou. Navíc se zvětšuje písmo jednotlivých článků.

3.2. Kmen redigovaný F. X. Šaldou

N. Dolanská popisuje meziválečné období pro F. X. Šaldu jako snad nejkrušnější období v celém jeho životě. Nemá stálé zaměstnání, žije pouze z honorářů za články, a to navíc v době, kdy je hospodářský stav země katastrofální.³⁸ Nabídka redigování nového časopisu *Kmen* ho nadchne, v lednu 1917 píše Z. Nejedlému:

„...V poslední době ustavilo se Družstvo, hlavně z mladších výtvarníků složené, jež sebralo slušný kapitál a bude vydávati od počátku února týdeník Kmen. Nejsem členem tohoto družstva, ale byl jsem jim požádán o vedení listu; budu jej redigovati s radou redakční a budu jmenován na listě jako redaktor...“³⁹

Se skupinou svých předválečných spolupracovníků (R. Svobodová, R. I. Malý, V. Dvořák...) spatřoval v *Kmeni* pokračování tvůrčího úsilí revui *Novina* a *Česká Kultura*. Tuto kontinuitu hájil především v polemice s R. Weinerem ve 4. čísle prvního ročníku. R. Weiner ho v *Lidových novinách* obviňuje ze zúžené „platformy“, nulového eklekticismu přispěvovatelů, který by pomohl listu se koncentrovat do všech literárních i politických odvětví. F. X. Šalda vysvětluje a nastiňuje svůj záměr:

„Tedy: Pokládám „Kmen“ za ideové pokračování „České Kultury“. Já i mí přátelé chceme totéž, co jsme chtěli tam: kultus opravdové tvorby jako nejvyšší skutečnosti a nevyššího kladu životného a víry v ní jako činitele tradičního a nadosobního; odvrát od pouhého pokroku civilizačního a jiných klamů a pověr

---

³⁷ Dolanská, N: *Novinář František. Xaver Šalda*, Novinář, Praha 1987, s. 155

³⁸ tamtéž, s. 106

³⁹ Pekárek, V. :*Listy F. X. Šaldy a Z. Nejedlého*, Československý spisovatel Praha, 1974, s. 110

modernistických a odvrát i od umění ilusionisticky pojímaného, bod, v němž stýká se český realism s českou dekadencí.“⁴⁰

Pro symbolický úvodník prvního čísla byl vytištěn článek Dr. F. Mareše *Strom*.⁴¹ Dr. F. Mareš popisuje strom jako jednotný organismus, který je tvořen jednotlivými částmi - individualitami, jenž by ovšem bez společného celku nemohly existovat, nevytvářely by žádnou hodnotu. V jeho asociacích, které se dále rozvrstvují, strom představuje jednotný národ. Strom je člověkem hodnocen podle jeho výtvorů, stejně jako každý národ tvořící podle své přirozené povahy. Naznačuje tedy, jak důležitá je pro národ kultura a jistá tradice. Hodnotit kulturu může mravní řád tvořený ne lidským rozumem, kde zajisté máme určitý společenský mravní řád vštípen, ale hlavně citem.

Navazující Šaldův článek *Tradice třeba*⁴² se dá považovat i za jakési programové prohlášení. Šalda považuje tradici za nutný korektiv prudkého sociálního a politického vývoje.

Další úvodníky kromě F. X. Šaldy a např. F. Pujmana píše i R. I. Malý. Malý se zabývá v *Kmeni* otázkou náboženství a literatury. Na pokračování otisku v č. 4 stať *Osobnost v Bohu I.*⁴³ a další materiály. Není jediným autorem, který vydává články na pokračování, F. X. Šalda vydává jeho pět *Kapitol literárně kritických*⁴⁴ začínajících také od č.4, kde v první kapitole shledává *Turbínu* K. M. Čapka – Choda jako dílo nedostačující:

„A přece... nevím, je-li výsledek úměrný úsilí, které bylo zde vyvinuto, čtu-li dílo o šesti stech stránek, chci získati více než několik negací; chci býti s autorem nějakého kladu životního, čehosi, co stojí a přetrvává tisícero proměnlivou nicotnost pouze jevivou.“⁴⁵

---

⁴⁰ Šalda, F. X.: *Kmen*, 8. března 1917, č. 4, s. 10

⁴¹ Mareš, F.: *Strom*, *Kmen*, 15. února 1917, č. 1, s. 1-3

⁴² Šalda, F. X.: *Tradice třeba*. *Kmen*, 15. února 1917, č. 1, s. 6-8

⁴³ Malý, R.: *Osobnost v Bohu I.*, *Kmen*, 8. března 1917, č. 4, s. 1-2

⁴⁴ Šalda, F. X.: *Kapitoly literárně kritické I., K. M. Čapkova Turbína*, *Kmen*, 8. března 1917, č. 4, s. 7-8

⁴⁵ tamtéž, s. 8

V prvním ročníku *Kmene* se objevuje při příležitosti Šaldových padesáti několik gratulací. V druhém ročníku F. X. Šalda věnuje při příležitosti padesátých narozenin R. Svobodové jedno celé číslo *Kmene*. V následujících ročnících, hlavně za redigování J. Fučíka, tyto „oslavy“ jubilea významných autorů nebudou výjimkou.

V úvodním článku A. Sova pro životní jubileum R. Svobodové věnuje báseň⁴⁶. Faktem je, že až v druhém ročníku *Kmene* se začínají vydávat ukázky poezie českých autorů, pokud nepočítáme drobnou nepravidelnou rubriku *Koutek Tragikomický* v prvním ročníku. V *Koutku Tragikomickém*, který vyšel šestkrát za celý první ročník, se objevovala krátká satirická poezie. Například v básni Pavla Opatovského je kritizovaná církev:

„*Matka církev dobrá jest,
srdce její nevystydlo,
má pro nás křest i trest
a pro pár Němců dobré bydlo.*“⁴⁷

V druhém ročníku se v literárních statích zabývá poezií i F. X. Šalda. Zaujme ho především S. K. Neumann, kterému vydá několik básní.

Kmen se nevyhýbá ani politickým či politicko-kulturním článkům, poněvadž se na konci války začínají znovu obnovovat síly národního vlastenectví. V již 2. čísle prvního ročníku vyzývá P. Janák ve svém článku s názvem *Postavme pomník Smetanovi u Národního divadla!*⁴⁸ V tomto článku zveřejňuje i vlastní návrh pomníku. Stejně jako se A. Uhlíř vyjadřuje *K filosofii české otázky*⁴⁹. Jinak tomu není ani v druhém ročníku, jenž se formálně ani obsahově příliš nemění. Politické a národní otázky jsou samozřejmě aktuálnější než kdy jindy. Logicky je jich tedy více, než v prvním ročníku

---

⁴⁶ Sova, A: *Růženě Svobodové*, *Kmen*, 11. července 1918, č. 20-21, s. 1

⁴⁷ Opatovský, P.: *Kmen*, 1. listopad 1917, č. 38, s. 7

⁴⁸ Janák, P: *Postavme pomník Smetanovi u Národního divadla!* *Kmen*, 22. února 1917, č. 2, s.1-3

⁴⁹ Uhlíř, A: *K filosofii české otázky*, *Kmen*, 20. prosince 1917, č. 45-46, s. 7-8

Kmene. F. Fajfr se tak vyjadřuje k otázce češství ve stati *Národnost jako program*⁵⁰, či D. Artoš k českému symbolu v článku *Český prapor*.⁵¹

Osoba hudebního skladatele a „národního hrdiny“ Bedřicha Smetany se skloňuje vícekrát. F. Pujman, který se v *Kmeni* orientuje na hudební články, se Bedřichem Smetanou zabývá ve *Smetanovských studiích* v č. 3.⁵², poté v č. 5., 8. a 9. Ve druhém ročníku tomu není jinak, F. Pujman pokračuje ve studiu hudby Bedřicha Smetany v článcích *Na předeštlí Smetanovo Richarda*⁵³ a *O Smetanu*⁵⁴. Ve druhém ročníku se také tento autor orientuje na aktuální dění v hudbě díky hudebním reportážím z koncertů nebo např. událostí v hudební sféře, jako bylo nové uspořádání pražské konzervatoře a brněnské varhanické školy. *Kmen* nepropaguje jen českou hudbu. V druhém ročníku je tištěn článek, kde J. Weinberger reaguje na náhlou smrt významného impresionistického hudebního skladatele C. Debussy.⁵⁵

Tehdejší čeští čtenáři byli díky *Kmeni* seznámeni alespoň s klasickými velikány evropského světa literatury. Kromě již zmiňovaných vydaných překladů to byli převážně ruští autoři, kteří se objevovali v *Kmeni* několikrát. R. Malý vydává články o Tolstém, stejně jako M. Štěchová, která včetně L. V. Tolstého čtenáře seznamuje s norskými dramatiky např. Bjørnstjernem Bjørnsonem J. Reichaman zase píše literární stať *Problém Flaubertova romantismu a realismu*⁵⁶.

Početnost článků o cizích autorech v prvních dvou ročnících není příliš velká. Od pátého ročníku (1922) se již bude počet příspěvků zvyšovat, vydavatelé se nebudou obávat zveřejňovat ani poezii v cizím jazyce. *Kmen* (1926-1927), redigovaný J. Fučíkem, bude považovat informace o světové literatuře jako zcela signifikantní důkaz kvality nakladatelského listu.

---

⁵⁰ Fajfr, F.: *Národnost jako program*. *Kmen*, 19. září 1918, č. 30, s. 229-231

⁵¹ Artoš, D.: *Český prapor*. *Kmen*, 13. února 1919, č. 47, s. 361-363

⁵² Pujman, F.: *Smetanovské studie*. *Kmen*, 1. března 1917, č. 3, s. 1-3

⁵³ Pujman, F.: *Na předeštlí Smetanovo Richarda*, *Kmen*, 28. února 1918, č. 1, s. 5-6

⁵⁴ Pujman, F.: *O Smetanu*, *Kmen*, 28. března 1918, č. 5, s. 37-38

⁵⁵ Weinberger, J.: *Claude Debussy*, *Kmen*, 17. října 1918, č. 34, s. 264-265

⁵⁶ Reichaman, J.: *Problém Flaubertova romantismu a realismu*. *Kmen*, 21. listopad 1918, č. 39, s. 299-300

3.3 Cenzura v Kmeni (1917-1919)

Cenzura se podobně jako jiným časopisům nevyhnula ani nakladatelskému listu *Kmen*. Každý čtenář si všimne několika velkých „bílých míst“.

V roce 1917 a v následujících letech se uskutečnilo spousta politických aktivit. Jak píše N. Dolanská, *Kmen* se těmto tématům nevyhýbá, a proto jej potkává osud všech podobných periodik. Díky tvrdé tiskové cenzuře Rakouska-Uherska některá místa zejí prázdnotou. Č. 17 v prvním ročníku bylo podstatně zcenzurováno, na straně osm zůstala prázdná strana. V dalším čísle to vysvětluje redakce karikaturní kresbou Z. Nejedlého, který takto doprovází celé dva ročníky *Kmene*. Karikatura s textem *Jak se malují*: - oceňuji vaše ctnosti, maluji vás barvou nevinnosti – bílou... Podobně i č. 22 mělo několik cenzurovaných míst. Aplikovaná cenzura *Kmeni* nezabránila, aby se vzdal kritiky společnosti⁵⁷:

F. X. Šalda se k „bílým místům“ nijak nevyjadřuje, na rozdíl od svého kolegy a žáka J. Fučíka, který v *Kmeni* (1926-1929) ve svých poznámkách proti cenzuře tvrdě bojuje.

3.4. Karikatura 20. let v Kmeni (1917-1919)

Časopis *Kmen* po výtvarné stránce patřil k lepší úrovni československých časopisů. Na rozdíl od Neumannova *Června* byly články přehledněji rozvrstvené, občas s doplněním karikatury. Jinak měla karikatura v *Kmeni* své pevné místo.

F. X. Šalda v obou ročnících nechal reprodukovat některé obrazy. Obrazy byly tištěny černobíle, ale i tak jejich kvalita nebyla dobrá a ilustračně byly časopisu spíše ke škodě, než ku prospěchu. Šalda kupříkladu otiskl při úmrtí malíře Jana Preislera některé z jeho skic a obrázků.⁵⁸

Pravidelnou „rubrikou“ v každém čísle byla karikatura od Z. Kratochvíla, který patřil k nejlepším karikaturistům tehdejší doby, společně s A. Pelcem, F. Bidlem nebo A. Hoffmaistrem, jenž svými karikaturami provázel *Kmen* redigovaný J. Fučíkem.

---

⁵⁷ Dolanská, N: *Novinář František. Xaver Šalda*, Novinář, Praha 1987, s. 159

⁵⁸ tamtéž, s 159

Čerstvě rozproušená energie národního života zapříčinila rozkvět české meziválečné karikatury. Autoři knihy *V okovech smíchu* popisují karikaturu ve 20. letech takto: „...obraz meziválečné karikatury jako oblasti plné experimentování, začátků a dokonce střetů tradice s avantgardou. To platí jak pro výběr témat, tak pro formální zpracování i charakter spolupráce s redakcí jednotlivých periodik s autory kreseb.“⁵⁹

Prvním periodikem vydávajícím karikatury, převážně politického tématu, byly *Lidové noviny*. Jeho význam v karikatuře dosvědčuje, že se zde tiskl Sekorův *Ferda Mravenec*, cestopisy Karla Čapka nebo Těsnohlídkova *Liška Bystrouška*. Poté *Lidové listy* byly následovány mnohými dalšími periodiky jako např. *Národními listy*, humoristickými časopisy *Simplicus*, *Šleh* a další. Karikatury začaly doprovázet i literární časopisy. *Rozpravy Aventina a Kmen* se prezentovaly její vysokou úrovní. Kupříkladu kolem nakladatelského listu *Rozpravy Aventina* vznikala mezi lety 1925-1934 významná komunita přispěvatelů od A. Hoffmeistera, V. H. Brunnera po Z. Kratochvíla.⁶⁰

Zdeněk Kratochvíl patřil mezi malý počet karikaturistů tzv. z povolání. Do *Kmene* přispíval od jeho začátků. Témata Kratochvílových karikatur byly samozřejmě převážně satirující postavy literárního světa (M. Rutte, A. Sova, F. X. Šalda), i když lehké kritice měšťácké společnosti či státních zařízení se nevyhýbal. Není tedy divu, že se i jeho dílo stalo obětí cenzury, na kterou v dalším čísle *Kmene* reagoval již zmiňovanou karikaturou „*Jak se malují*“.

V jeho satirické tvorbě pro *Kmen* lze nalézt i témata zcela klasická, jako dialog mezi tragikou a komikou o smyslu jejich vlastní existence⁶¹. Tragiku zobrazuje antická bohyně stojící na podstavci, jako by chtěl Z. Kratochvíl upozornit na fakt, že společnost již předem dodává tragice neoprávněnou funkci důležitosti a jisté plnohodnotnosti. Oproti postavě komiky, kterou ztvárňuje jako obyčejnou ženu, na půl svlečenou z úboru

---

⁵⁹ Adamová, V. *Karikatura mezi válkami: od tradice k expresionismu a zpět*. In Chrobák, O; Winter, T. *V okovech smíchu : Karikatura a české umění 1900-1950*. Galerie hlavního města Prahy, Praha 2006. s. 105

⁶⁰ tamtéž. s. 105-107

⁶¹ Viz. příloha č. 1

šaška. Obě tyto postavy spojuje jedno - jsou to ženy - jen každá je jiného druhu, stejně jako je tragika a komika jiný druh literárního žánru. Proto při slovní přestřelce ani jedna nevyhrává.

Téma vztahu mezi „vysokým“ a „nízkým“ uměním bylo pro meziválečnou karikaturu časté, tak jako údajná nesrozumitelnost a nesmyslnost moderních uměleckých směrů, kterým se Z. Kratochvíl také zabýval. Např. v souboru kreseb *Lekce kubismu* zesměšňuje právě kubismus. Dalším tématem karikatury 20. let, které i na tomto příkladu lze najít, byly ženy. Řady karikatur komentovaly jejich údajně vrozenou slabost, lenost a především marnivost. Toto téma bylo oblíbené v měšťáckých periodikách typu *Humoristické listy*.⁶² V *Kmeni* se ženské téma také několikrát objevilo.

Z. Kratochvíl dokonce použil karikaturu jako narozeninové přání pro F. X. Šaldu, který slavil padesáté narozeniny.⁶³ F.X. Šaldu zobrazil jako elegantního cvičitele s bičem, drezírujícího létajícího Peagase osedlaného rozevlátým umělcem. F. X. Šaldovi dává přívlastek „kritického cvičitele literárních rekrutů“. Tím tak nechtěně vytvořil „tradici“, na kterou naváže karikaturou oslavující šedesátiny F. X. Šaldy vytištěnou v *Kmeni* v roce 1927. Témata těžkého života umělce a vztah mezi uměním a umělci samými, byla frekventovaná témata nejenom literárních periodik.

Nicméně i tvorba Z. Kratochvíla spadala mezi karikatury náročnějšího rázu. K. Čapek se o složitosti jeho karikatur vyjadřuje takto:

„...první pohled na takový list bývá matoucí a zneklidňující, a chcete-li plně dešifrovat Kratochvílovu tvorbu, dojdete k tomu jen dvojitou analýzou: jednak musíte přečíst, řádek po řádku a detail po detailu, krutý, výsměšný a groteskní realism kreslířův, a jednak musíte, odhlížející docela od smyslu a obsahu kresby, vysledovat grafickou arabesku jeho výtvarné skladby; čili musíte projít složitou cestou těžké a rozdvojené imaginace satirikovi.“⁶⁴

---

⁶² Adamová, V. *Karikatura mezi válkami: od tradice k expresionismu a zpět*. In Chrobák, O; Winter, T. *V okovech smíchu : Karikatura a české umění 1900-1950*. Galerie hlavního města Prahy, Praha 2006.s. 108

⁶³ Viz. příloha č. 2

⁶⁴ Čapek, K. *Výstav karikatur Zdeňka Kratochvíla*. In Macek, E. ,Pohorský, M. *O umění a kultuře : II.*. Praha :1985, Československý spisovatel, s. 463.

4. ČASOPIS KMEN (1919-1921)

S nástupem nového redaktora *Kmene* S. K. Neumana se postupně změnila idealistická a etická orientace listu, kterou vytvářel F. X. Šalda. S. K. Neuman začal spolupracovat nejvíce s autory předválečné moderny a nejmladší generace. Většinou to byli stejní autoři, s kterými spolupracoval ve svém vlastním časopisu *Červen*, jenž v letech 1918-1921 založil. *Červen* vycházel z ducha předválečné moderny, postupem času se stal tribunou mladých levicově založených umělců a zároveň teoretickým a kulturně politickým orgánem hnutí proletářské literatury.⁶⁵

Kmen prvním rokem nezměnil formát ani podtitul. Dále vycházel každý čtvrtek, cena listu se mírně zvýšila na 60 haléřů, předplatitelé každého čtvrt roku platili 7 korun a 50 haléřů. V roce 1920 se ve třetím ročníku od března do prosince překrývala některá čísla: č.44/45, č. 45/46 č. 47/49 a č.50/52, nikdy nebyl uveden oficiální důvod. Třetímu ročníku byly ubrány stránky, z celkového počtu dvanácti stránek na osm. Poslední dvě strany vyplňovala inzerce. Inzerenti se od minulých ročníků příliš neměnili. Kromě inzercí, které s kulturou neměly nic společného, se objevovaly na posledních dvou stranách inzerce vydaných knih F. Borového. Převážně to jsou knihy vydané v edici Zlatokvět a edice Června, kde např. vyšly všechny Čapkovy slavné překlady *Francouzské poezie nové doby*.

Rubriky zůstaly nadále stejné, nejdříve nakladatelský list vyplňovaly úvodní články různého typu, na straně čtvrté byly tištěny referáty na různá témata. *Poznámky* nového *Kmene* se vyznačovaly daleko větší ostrostí na kulturně-politické téma, zabývající se vytvářením nových kulturních institucí, vznikajících v československém státě.

V č. 12 *Kmen* vydal článek o novém politickém ustanovení týkající se veřejných knihoven Československa.⁶⁶ V Anglii, Americe či Skandinávii spadaly všechny veřejné knihovny pod státní péči, která je finančně podporovala a byly tak uznány jako další státní organizace rozvíjející vzdělání. Díky nadvládě Rakouska-Uherska se

---

⁶⁵ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 173

⁶⁶ *Veřejné knihovny obecní*, *Kmen*, 7. srpna 1919, č. 12, s. 85-86

československé školství, nemohlo plně rozvíjet moderním směrem, proto veřejné knihovny měly být díky ustanovení Národního shromáždění také vzdělávacími organizacemi podporovanými státem. Pomocí statistiky z roku 1910 redakce *Kmene* vysvětluje, jak špatně na tom české knihovny jsou. Ve vědeckých knihovnách byl 1 milion svazků, ve spolkových a veřejných knihovnách 2 miliony českých knih a 500 000 knih německých. Na každých 100 Čechů tedy připadalo 30 svazků a 16 svazků na 100 Němců. Ze 4451 přístupných knihoven bylo podpořeno obcemi pouhých 1360. Na Moravě byl počet knihoven o polovinu menší. Další kritické články publikovali K. Čapek, J. Čapek, J. L. Fischer, J. Honzl, M. Hýsek, O. Levý, V. Nebeský, J. V. Sedlák a K. Teige.

Z cizích autorů byli překládáni G. Duchamel, I. Goll, A. Mercereau, G. B. Shaw, Ch. Vildrac. V *Kmeni* byl otištěn překlad rukopisu z brněnských přednášek F. A. Angérmayera, který se zabýval dílem a životem Oscara Wildea⁶⁷. F. A. Angérmayer prózu *Obráz Doriana Graye* považuje za stěžejní dílo, tvrdí, že v každé postavě tohoto románu se odráží osobnost O. Wildea jako básníka a nazývá ho dokonalým antirealistou. Podobným informativně rozsáhlým typem článku byla práce G. Landauera o americkém básníkovi Waltu Whitmanovi, kterou doplňoval drobnými ukázkami jeho poezie.⁶⁸

Velkou změnou ve třetím ročníku byly zveřejňované výtvarné práce *Kmen*. Za celý ročník vytiskl pětkrát pouhé dva autory, K. Teigeho a J. Čapka. Výtvarné práce doplňující první dva ročníky *Kmene*, společně s karikaturou Z. Kratochvíla se zcela ztratily. *Kmen* tak stále více připomíná formát vyznačující se hustým textem, podobný literárnímu a kulturně politickému časopisu *Červen*.

Čtvrtý ročník se z novinového formátu změnil na menší velikost. Měl již šestnáct stran. Cena jednoho čísla se vyšplhala na 1 korunu. V roce 1921 se na jaře spojuje s časopisem *Červen*, jak *Kmen* informoval v rubrice *Poznámky* ve článku *Čtenářům Kmene: „V roce dalším hodláme Kmen spojit s Červnem v jeden velký týdeník, který by*

---

⁶⁷ Angérmayer, F. A.: *In Memori on Oscara Wildea*, *Kmen*, 22. leden 1920, č. 36-38, s. 249-250

⁶⁸ Landauer, G.: *Walt Whitman*, *Kmen*, 25. září 1919, č. 18, s. 127-129

živě representoval nejen obrozené hnutí socialistické, ale i nový život literární i umělecký a věnoval se hlavně proletkultu.⁶⁹

Největší změnou čtvrtého ročníku bylo, že přinášel také více původní české tvorby a hlavně poezie. Každý úvodní článek zahajovala česká poezie. Verše zde publikovali hlavně mladí zástupci proletářského umění, často členové nově se rýsujícího uměleckého uskupení Devětsil: J. H. Broj, A. Černík, A. Hoffmeister, J. Hora, J. Hořejší, Z. Kalista, E. Kučera, F. Němec, J. Seifert, ale i mladý V. Vančura či J. Wolker, na jehož kult poté navazoval literárními pracemi *Kmen* redigovaný J. Fučíkem. Č. 51 se v úvodním článku uvádí ukázka z čerstvě vydané sbírky J. Wolkerova *Host do domu*⁷⁰. Na první straně, vedle obrazu chudého předměstí a typického Wolkerova sociálního soucitu, byly vytištěny i fragmenty z prózy *Láska v slunci*⁷¹ J. Hůlky, přítele J. Wolkerova a také člena Devětsilu. J. Hůlka se vrací k expresionismu, k formě společenské apokalypsy:

„země padla do bílého vína, takže lidé se opili

a chodíce po ulici zpívali:

- *Nás práce neživí!* -⁷²

Nejvíce tištěnými básníky byli J. Seifert a Z. Kalista. Z cizí poezie byl jako jediný zastoupen V. Majakovskij se dvěma básněmi *Levý pochod*⁷³ a *Jdeme*⁷⁴.

Poslední ročník, který S. K. Neumann redigoval, kromě vydávání poezie zveřejňoval povídky i jiné prózy českých, ale i zahraničních autorů. Celé 6. číslo bylo věnováno próze F. Kafky *Topič*⁷⁵.

---

⁶⁹ *Kmen*, 17. března 1921, č. 51, s. 611

⁷⁰ Wolker, J.: *Host do domu*, *Kmen*, 17. března 1921, č. 51, s. 601

⁷¹ tamtéž, s. 601

⁷² tamtéž, s. 601

⁷³ Majakovskij, V.: *Levý pochod*, *Kmen*, 25. listopadu 1920, č. 37, s. 433

⁷⁴ Majakovskij, V.: *Jdeme*, *Kmen*, 20. ledna 1921, č. 43, s. 505

⁷⁵ Kafka, F.: *Topič*, *Kmen*, 22. dubna 1920, č. 6, s. 61-72

4.1. S. K. Neumann redaktorem *Kmene* (1919-1921)

Po zotavení se ze zranění způsobeném v první světové válce se S. K. Neuman vrátil k myšlence založit literární revue, jak ji připravoval již před válkou. Proto se spojil se svými předválečnými přáteli, s bratry Čapky, Fráňou Šrámkem, Karlem Tomanem aj. 7. března vyšlo první číslo *Června* s podtitulem *Tendenční čtrnáctideník pro nové umění, přírodu, technickou dobu, socialismus a svobodu*. Postupem času se *Červen* začal díky bojům o český socialismus měnit spíše na politický týdeník. Kvůli zaměření *Června* na nové socialistické Rusko a soudobé revoluční dění v Evropě, se začal krystalizovat i jeho nový kulturní program. Apolitičtí představitelé předválečné a válečné moderny opustili tento časopis a novou základnu našli v liberálnějším *Kmeni*. V roce 1919 bylo nabídnuto redigování třetího ročníku *Kmene* S. K. Neumannovi. Od 8. května 1919 začal literární týdeník *Kmen* vycházet souběžně s *Červnem*.⁷⁶

Jelikož byl S. K. Neumann v kontaktu s novými uměleckými směry, oba časopisy široce otvíraly dveře modernímu umění. Díky stejnému redaktorovi se samozřejmě i vzájemně ovlivňovaly. Ve dvojčísle 23-24, ukončil S. K. Neumann první ročník *Června* Apollinairovým *Pásmem* v překladu K. Čapka, jež silně ovlivnilo vývoj avantgardní poezie.⁷⁷ V *Kmeni* nechal vytisknout jeho povídku *Modré oko*. Postupem času se kolem Neumannových obou časopisů soustřeďovalo stále více básníků, spisovatelů, lidí pracujících v divadle a ostatních umělců.

V letech 1919-1920 se S. K. Neumann snažil dokázat kontinuitu umění předválečného a poválečného. Nové české umění mělo být novým stupněm předválečného „sociálního umění“. Proto se na jednu stranu snažil zachránit všechno nejlepší z české umělecké předválečné moderny, na stranu druhou zjišťoval, že jen předválečné umění nestačí. Poválečná avantgarda se k němu přimykala čím dál častěji.⁷⁸ To všechno se později, hlavně v *Kmeni*, podepsalo na vysoké kvalitě listu. *Kmen* přinášel práce autorů mladší generace, k níž patřil Josef Hora, Jindřich Hořejší, Jaroslav

---

⁷⁶ Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957, s. 106

⁷⁷ Apollinaire, G.: *Modré oko*, *Kmen*, 25. března 1920, s. 14-15

⁷⁸ Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957, s. 193-194

Bednář a Vladislav Vančura. Brzy se objevili autoři nejmladší generace jako Jiří Wolker, J. Seifert, S. Kadlec a mnoha dalších.⁷⁹

Sám S. K. Neumann se snaží ve svých časopisech podpořit mladou generaci. V. Langer se zmiňuje, že se o něm v jednom ze svých článků v *Červnu* J. Seifert vyjádřil jako o učiteli nové generace umělců.⁸⁰ Např. v nepodepsaném redakčním článku v *Kmeni* vítá nový literární měsíčník *Orfeus*, řízený K. Teigem a L. Vladykou, přestože si uvědomoval, že důraz na artismus v tomto časopisu je zřetelný. S. K. Neumann v této poznámce chválí první číslo časopisu:

„Literární obsah prvního čísla je velmi dobrý a dobře charakterisuje nový rodící se směr slovesného umění českého, který je zároveň směrem tvárně radikálním. Jsou tu krásné básně (J. Frič, Jan Seifert), prosy (Vl. Vančury a A. Hoffmestera) nejmladších vedle zmíněné již básni Horovy a prosy K. Čapka...“⁸¹

Nejdůležitější stopou S. K. Neumanna a zároveň radou mladým umělcům je určitě článek z října v roce 1920 v časopise *Kmen*. V redakčním článku nazvaném *Básníkům*⁸² se obrací velmi důrazně k mladým umělcům. Na začátku neváhal připomenout, že každý významný mladý básník začínal právě v *Kmeni*. Nicméně, hlavním bodem článku bylo ukázat nejmladšímu uměleckému pokolení, jakou uměleckou povinnost mají vůči době a společnosti. Pokusil se nasměrovat mladé umělce:

„...aby i naše nejmladší moderna pokusila se rozbítí začarovaný kruh, v němž vězí literární umění, jsouc nejčastěji jen hrou, byť krásnou a vážnou hrou odbornou, pro útěchu nevelkého hloučku literárních interesantů ...ted' bychom rádi, aby se rozpomněli na problém své doby, aby zanechaly pouhých her a přiblížili se k budoucím zástupům. Vždyť jde i o jejich budoucnost...“⁸³

S. K. Neumann se dále vyjádřil, že pokud mladí autoři neuposlechnou, *Kmen* nebude vydávat básně, pokud nebudou srozumitelné pro každého čtenáře.

---

⁷⁹ Macháček, M.: *Stanislav K. Neumann*, Horizont, Praha 1985, s. 69

⁸⁰ Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957, s. 199

⁸¹ Neumann, S. K.: *Orfeus*, *Kmen*, 23. září 1920, č. 28, s. 334

⁸² Neumann, S.K.: *Básníkům*, *Kmen*, 14. říjen 1920, s. 370-371

⁸³ tamtéž, s. 371

Nový lyrismus podle S. K. Neumanna neměl vypadat jako kýč, poezie měla být kvalitní a poctivá práce v rukou nových lidí, kteří věřili v proletariát.

M. Macháček se zmiňuje, že nejmladší umělecká generace odpověděla na Neumannovu výzvu 6. prosince 1920 v *Pražském pondělí*. Ustavení Uměleckého svazu Devětsil vyhlásil program plný literárních večerů a hlavně cyklus přednášek na téma proletářská kultura, ke kterému byl pozván i S. K. Neumann.⁸⁴ Ten odpověděl v 46. čísle *Kmene* 10. února 1921 glosou *Devětsil*:

„...tito mladí pokračují v literární a umělecké revoluci, kterou jsme počali v posledních letech předválečných, a pokračují v ní tak, že jí prohlubují ve směru spirituálním... a tento zisk potrvá a poroste, pokud budou pokračovati a prohlubovati v duchu doby, pokud tato pokračující revoluce umělecká bude se stále vědoměji přimykati k poválečné revoluci sociální a mravní a mít stále na mysli člověka, člověka nového.“⁸⁵

S. K. Neumann měl k umělcům z Devětsilu blíží vztah, než k ostatním uměleckým skupinám či ke starší generaci. Mezi mladé přispěvovatele, často tištěné v *Kmeni*, patřil Teige. Teige přispíval do *Kmene* po celou dobu jeho existence, jinak tomu nebylo ani za redigování J. Fučíka. Často psal poznámky o novém výtvarném i slovesném umění. V únoru 1921 v *Kmeni* otiskl článek Karla Teigeho *Novým směrem*⁸⁶. Teige popisuje dobové umění na rozhraní dvou světů, minulosti a budoucnosti, jediným pohybem vpřed je revoluce. Opomíjí českou tradici a vyslovuje jména inspirující nový směr umění - jako Van Gogh, Seurat, Russeau a francouzskou novodobou literární školu. Celý Teigův požadavek na nové umění měl být v blízkosti primární tvorby, lidového umění, dětských malůvek a národních písní. Podle jeho názoru měli zaniknout veškeré individualistické formy uměleckého projevu.

S. K. Neumann své vlastní články o proletářské kultuře ve třetím roce republiky vydával především v *Červnu* a *Rudém právu*. V *Kmeni* tiskl spíše překlady významných autorů, jako např. E. Michelse a jeho článek *Ethická stránka*

---

⁸⁴ Macháček, M.: *Stanislav K. Neumann*, Horizont, Praha 1985, s. 69

⁸⁵ Neumann, S. K.: *Devětsil*, *Kmen*, 10. února 1921, č. 46, s. 551

⁸⁶ Teige, K.: *Novým směrem*, *Kmen*, 24. února 1921, č. 48, s. 569

v *socialismu*⁸⁷, G. B. Shaw s článkem *Socialismus a duševní nadání*⁸⁸. Jeho vlastní názor na filozofii proletářského umění formuloval jako novou kulturu, která ať chce či nechce, musí navazovat na kořeny předcházející kultury.

4.2. Cenzura v Kmeni (1919-1921)

Cenzura *Kmene* závisela hlavně na časopisu *Červen*. Ten si v roce 1920 zpočátku neuvědomoval závažnost prosincové situace a opozdil se v informování veřejnosti o třídních bojích.⁸⁹ Tzv. Prosincová generální stávka byla výsledkem sporu dvou frakcí v Československé sociálně demokratické straně dělnické. Na počátku prosince 1920 byl policií obsazen Lidový dům, jelikož formálním vlastníkem byl sociálně-demokratický politik Antonín Němec. Politické strany měly v tehdejší době ze zákona zakázáno vlastnit nemovitosti, policie zasáhla ve prospěch původního reformního křídla strany. Lidový dům byl využíván levicově marxistickou frakcí strany. Ta v reakci na obsazení budovy vyhlásila generální stávku od 10. listopadu do 17. prosince a požadovala demisi úřednické vlády. Dělnictvo se pokusilo o svrhnutí moci. Větší města však na stávku nereagovala. V Československu bylo vyhlášeno stanné právo, povoláno vojsko a zatčeno na 3000 demonstrujících. Špatně zorganizovaná stávka neměla před policií šanci na úspěch a byla potlačena. Hlavní důsledek celé generální stávky byl pozdější vznik Komunistické strany Československa.⁹⁰

Červen a *Kmen*, oba dva časopisy vytištěné v Lidovém domě, díky této události a svému jasnému postoji k proletariátu, čtrnáct dní nevyšly. Stejně jako v minulých ročnících *Kmene* se redaktoři k cenzuře nevyjadřovali. S. K. Neumann svou omluvu čtenářům a kritiku politické situace demokratické republiky vyjádřil až 30. prosince v *Červnu*.⁹¹

---

⁸⁷ Michels, E.: *Ethická stránka v socialismu*, *Kmen*, 18. března 1920, č. 1, s. 5

⁸⁸ Shaw, G. B.: *Socialismus a duševní nadání*, *Kmen*, 29. července 1920, č. 20, s. 232-235

⁸⁹ Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957, s. 167

⁹⁰ Olivová, K.: *Dějiny první republiky*, Karolinum, Praha 2000, s. 107-122

⁹¹ Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957, s. 167

4.3. Výtvarné práce Josefa Čapka v *Kmeni* (1919- 1921)

Za redigování *Kmene* S. K. Neumannem se výtvarná stránka dost omezila. Ve třetím ročníku byly zveřejňovány jen výtvarné práce J. Čapka a K. Teigeho, a to velmi sporadicky. Čapkovy výtvarné práce se objevily v celém třetím ročníku pouze čtyřikrát a práce K. Teigeho v *Kmeni* tvořila pouhá jedna kubistická ukázka, původní linoleum, s názvem *Zlatý den*. Ve čtvrtém ročníku se celá estetická forma *Kmene* změnila do stylu *Června*. Tento časopis znovu ovlivnil i zveřejňované výtvarné práce v *Kmeni*.

J. Čapek pomáhal S. K. Neumanovi zakládat *Červen*, společně se vznikem tohoto čtrnáctideníku vznikla umělecká skupina *Tvrdošíjní*. *Červen* se stal pro tuto skupinu uměleckou základnou. *Tvrdošíjní* se představili koncem března 1918 výstavou s názvem „A přece! Výstava několika tvrdošíjných“, kde se veřejnosti představili svými obrazy, kresbami a grafickými listy J. Čapek, V. Hoffman, R. Kremlička, O. Marvánek V. Špála a J. Zrzavý. Všichni byli umělci mladší generace, kteří nemuseli na frontu, nebo se z vojny vrátili, a chodili do kavárny Obecního domu. Skupina se přihlásila k modernímu umění, které po válce tíhlo k naivistickému primitivismu, jenž se vyznačoval touhou po šťastném životě, lásce k obyčejným věcem a práci. Smyslem bylo pokračovat v procesu, který započala předválečná avantgarda. Tvorba skupiny se pohybovala mezi dozrívajícím kubismem (J. Čapek, V. Špála) a neoklasicismem (J. Zrzavý, R. Kremlička)⁹².

Čapkův objevitelský vztah a touha zaznamenat zdánlivě prosté a obyčejné věci všedního dne souzněly s tehdejšími snahami českých básníků. J. Čapek ilustroval i obálky knih, nejčastěji vydávané F. Borovým. První vytvořil ještě za války roku 1918 k básnické sbírce S. K. Neumanna *Horký van*. 6. února 1919 vyšlo v Červnu proslulé Appolinairovo *Pásmo* v překladu K. Čapka s 12 linořezy Josefa Čapka. V knižní podobě bylo vydáno v dubnu téhož roku s doslovem Karla Čapka a 15 linořezy.⁹³ I Jeho knižní obálky často zdobily linořezy, které vystihovaly jeho touhu zachytit vše v jednoduchosti a čistotě. Obliba linořezu měla původ i ve faktu, že to byl ten

---

⁹² Mráz, B.: *Josef Čapek*, Horizont, Praha 1987, s. 74-76

⁹³ tamtéž, s. 88

nejlevnější způsob tisku v poválečné době, který nakladatele nezatěžoval velkými finančními výdaji.

Na druhé výstavě *Tvrdošíjných* v roce 1920 vystavil i řezby do linolea - *Pijáka*, *Prodavače kohoutků*, *Muže se zavázanou rukou* a *Kuřáka v krajině*. Vyznačovaly se plastickými zjednodušenými postavami ostrých tvarů. Expresivní špičaté formy pomáhaly vyjádřit vlastnosti představovaných objektů.⁹⁴ *Piják* - prudce vystouplé sebevědomí a u *Kuřáka v krajině* požívačnost. Řezby *Piják* a *Prodavač kohoutků* se objevily právě v časopisu *Kmen*, stejně jako původní linoleum *Nevěstka* a *Mrtvé tvář strašná*.

Spolupráce J. Čapka s *Červnem* a *Kmenem* skončila v době, kdy se S. K. Neumannem politicky názorově rozešli. J. Čapek byl humanista, pro kterého se nová republika stala ideálem.

---

⁹⁴ tamtéž, s. 92

5. KMEN (1922)

Po roční přestávce začal *Kmen* znovu vycházet s podtitulem *Umělecký měsíčník*. Pátý ročník *Kmene* vycházel od 24. března do listopadu roku 1922. Změna podtitulu naprosto vystihovala celou změnu časopisu *Kmen*, z týdeníku či měsíčníku, který se kromě literatury zabýval i filozofií a kulturně-politickými tématy, se stal umělecký měsíčník, který si dal za úkol ukázat veřejnosti českou literaturu a výtvarné umění mladé generace autorů. Pod stálým vydavatelem F. Borovým kromě obsahu změnil i formát na velikost A2. Časopis vycházel buď v jednotlivých číslech, nebo dvojčíslech (č. 2/3, 5/6). Jedno číslo stálo 10 korun, dvojčíslo stálo 20 korun, předplatitel si mohl připlatit za barevnou přílohu reprodukcí výtvarných děl.

Pátý ročník *Kmene* byl redigován K. Vaňkem (1887-1933). K. Vaněk byl převážně humoristický a satirický povídkář a fejetonista. Publicistickou činnost si vyzkoušel svým dlouholetým působením v redakci *Rudého Práva* od roku 1920.

Celý umělecký měsíčník si za šest čísel nevytvořil žádnou konkrétní formu, kterou by plně dodržoval, kromě informativní první strany, rozdělené na tři části. V první části byl obsah - vypsané příspěvky celého čísla, v druhé části byl přeložen do francouzštiny. Třetí částí byly česky zveřejněné informace o ceně časopisu. V dvojčísle 5-6. se objevila poprvé barevná obálka.⁹⁵ V některých číslech se objevovala následující strana, která byla věnována rubrice s názvem *Knihy redakcí zaslané*, šlo o dlouhé či krátké recenze na vydanou knihu pod nakladatelstvím F. Borového. To je první znak toho, že i přes tak výraznou změnu celého časopisu se *Kmen* vlastnosti typické každému nakladatelskému listu nezbavil. Tyto recenze často píše K. Vaněk nekritickým pohledem, např. v „informativním listě“, hned pod obsahem časopisu, popisuje knihu J. Hory *Srdce a vřava světa* jako jednu nejlepších knih, které byly napsány v české moderní literatuře⁹⁶. Na dalších stranách časopisu už byly tištěny převážně ukázky básní, krátkých próz a minimálně kulturních recenzí na výstavy nebo český film. Filmová kritika se objevuje už ve čtvrtém čísle *Kmene*, všechny jsou převážně kritického žánru. I v pátém ročníku se téma „vysokého umění“ divadla, proti „nízkému

---

⁹⁵ Viz. příloha č. 3

⁹⁶ *Kmen*, 1922, č. 2-3

umění“ filmu, objevuje. V úvahovém článku o výstavě v Obecním domě *Divadlo a film*⁹⁷, je stejně jako ve čtvrtém ročníku kritizován český film převážně za špatné výpravy působící směšně. I přesto je filmu jako uměleckému žánru nastíněná slibná budoucnost, rozvíjená americkým filmovým uměním, v kterém se začínají objevovat výtvarné prvky futurismu.

Literární nebo umělecké stati byly především od K. Teigeho, L. Susse a K. Vaňka. K. Teige se v článku *Scénické výtvarnictví*⁹⁸ zabývá kubistickým pojetím scénického výtvarnictví, jejímž iniciátorem byl Pablo Picasso. Podle Teigeho názoru se Picasso svým scénografickým kubistickým zátiším na scéně pro Ruský balet v Paříži neubráníl nedekorativnosti a nedynamičnosti. Naopak vyzdvihuje práci ruských umělců a manželů Natalie Gončarevy a Michaela Larininova. Ti jsou inspirováni starým Ruskem, ale v jejich scénickém výtvarnictví se objevují motivy Španělska i Palestiny. Prý se co nejvíce přiblížili vrcholnému autonomnímu scénickému výtvarnictví. Kubistický dekorativismus uplatnili nejenom na samotné scéně, ale i na hercích. Herce, stejně jako Picasso, oblékli do tvrdých materiálů jako dřevo a kůže.

Povídky či krátké prózy psali do *Kmene* A. Černík, J. Durych, A. Hoffmeister, K. Schulz, V. Vančura, J. Wolker. U těchto autorů patřících do literární skupiny Devětsil, se v několika povídkách objevují motivy vznikajícího poetismu - jako prvky radosti a emocí v povídce *Vánoce* nebo často se objevující motiv kejklířů a cirkusu obecně. Básně vycházely autorům jako: J. Frič, J. Seifert, M. Jirka a J. Wolker. K. Vaněk se neostýchal zveřejnit básně ve francouzštině (autor Peire Albert- Birot) a němčině (Johana Urzdl).

Celý tento pátý ročník symbolicky otevřela a následně uzavřela literární soutěž *Kmene* o nejlepší moderní prózu. *Kmen* ji vyhlásil v prvním čísle. V posledním šestém čísle vyšly obě dvě výherní prózy. První cenu získal J. Durych za prózu *Pohádka*, druhou cenu vyhrál J. Wolker za povídku *Služka*.

Dvojčíslem 5/6 celý časopis *Kmen* skončil. Důvody nebyly zveřejněny, naopak se v redakční poznámce v č. 4., redakce rozepisuje o připravovaných specializovaných

---

⁹⁷Teige, K.: *Kmen*, 1922, č 2-3, s. 32- 36

⁹⁸ Teige, K: *Scénické výtvarnictví*, *Kmen*,1922 č. 1, s. 27-28

číslech na umění francouzské, německé, anglické a italské⁹⁹. Lze se tedy pouze domnívat, že zánik časopisu byl i pro redakci překvapením. Jako jeden z nepodložených důvodů zániku *Kmene* by mohl být nedostatek financí, s kterým se potýkaly povětšinou všechny literární listy. Na rozdíl od čtyř předešlých ročníků *Kmene* redigovaných F. X. Šaldou nebo následně S. K. Neumannem, všechny čtyři ročníky měly dříve nebo později inzerenty nejenom z kulturního života, ale i obyčejné živnostníky, kteří museli být zákonitě větším finančním přispěvovatelem. Pátý ročník měl pouze jednoho inzerenta- svého vydavatele F. Borového.

5.1. Výtvarná stránka *Kmene* (1922)

Umělecké reprodukce mladých autorů, často i protikladně zaměřených, měly v pátém ročníku svoje místo. Na rozdíl od minulých ročníků, kdy převážně karikatury zdobily pouhou jednu stranu celého čísla, zde třeba i velmi drobné výtvarné reprodukce (jednoduché kresby postav např. A. Wachmanna, L. Susse) doprovázely každou ukázkou prózy či poezie. V některých číslech byly výtvarným reprodukcím vyhrazeny celé stránky - jako např. v té době již zesnulému B. Kubašovi. Reprodukce kubistické malby *Paridův soud* (1911), největšího plátna, které kdy B. Kubišta namaloval, ukazuje vrcholnou kubistickou tvorbu autora. K. Teige k této replice napsal článek *Poznámka ke Kubištvu dílu*¹⁰⁰. Zde vysvětluje, že B. Kubišta hledal nový tvar nejen instinktivně, ale převážně intelektuálně, rozumem. Tímto způsobem tedy naprosto dementoval umělecký instiktivismus. Dále překvapivě přirovnává B. Kubištu ne k P. Picassovi, ale ke G. Seuratovi.

Převážná většina výtvarníků v *Kmeni* byli kubisté jako J. Šíma a O. Mrkvička, kteří patřili mezi specifické kubistické skupiny. Základem jejich tzv. české verze puristického kubismu byla: „...*geometrická osnova přímek, případně oválů a kružnic, z nichž se více nebo méně vyjevovaly fragmenty reality.*“¹⁰¹

---

⁹⁹ *Kmen*, 1922, č.4, s. 70

¹⁰⁰ Teige, K.: *Poznámka ku Kubištvu dílu*. *Kmen*, 1922, č.1, s. 16

¹⁰¹ Lahoda, V.: *Český kubismus*, Brána Praha, 1996, s. 152

6. KMEN (1926-1929)

Členové Klubu moderních nakladatelů, vzniklého 6. dubna 1926, se rozhodli vydávat svůj stejnojmenný časopis, který bude kulturně zastupovat veškeré nakladatelství *Kmene*. V říjnu 1926 vyšlo první číslo časopisu *Kmen* s podtitulem *Měsíčník pro moderní literaturu*. Do prosince 1927 vyšlo 12 čísel prvního ročníku. Každé číslo stálo samostatně 2 koruny 50 haléřů, předplatné celého ročníku 30 korun českých. K. Janský, jeden z nakladatelů prosadil do vedení časopisu mladého J. Fučíka, jenž nabízené místo odpovědného redaktora nepřijal z důvodu jeho politického smýšlení.¹⁰² Proto byl *Kmen* redigován redakční radou, která se politicky pohybovala od krajní pravice po levici (komunista J. Fronek, katolík L. Kuncíř, V. Milota, O. Štorch-Marien). Místo odpovědného redaktora získal katolík a J. Scheinost, ale hlavní slovo při redigování měl J. Fučík. K. Janský ho před vydáváním časopisu vyzval, aby sepsal své představy o budoucím *Kmeni*. Třidvacetiletý J. Fučík do dopisu uvedl, že půjde o solidní nakladatelský list, blízký se k literárně kritické revue se skrytou reklamou, kterou budou tvořit články o právě vydávaných knihách.¹⁰³

Tak jak J. Fučík v dopise sliboval, *Kmen* měl tři části rozdělené většinou do 32 stran. První část byly články a studie o vydávaných autorech, druhou část tvořily souhrnné informace o literárním světě za českými hranicemi, třetí částí byly podrobnější informace- recenze knih nebo výstav - v rubrice *Referáty*, rubriku *Poznámky* využíval J. Fučík převážně ke kulturně politické kritice a dvoustránková rubrika *Zprávy* byla inzerce vydávaných knih všech členů Klubu *Kmen*. J. Fučík chtěl vytvořit formu kvalitního literárního časopisu i na úkor reklamy: „*A tak, až byste po deseti či dvanácti číslech vzal takový časopis do ruky, nadržel byste jenom ukončený ročník, ale přímo literární příručku na rok, řekněme 1926-1927.*“¹⁰⁴

Druhý ročník (1928-1929) měl od ledna do února 10 čísel. Změnil podtitul na *Měsíčník pro moderní kulturu*, stejně jako redakční radu pod rukou odpovědného redaktora R. Jílovského (J. Hampl, K. Janský, R. Jílovský, V. Petr). Sám Fučík se druhému ročníku věnoval méně díky redigování časopisu *Tvorba*.

---

¹⁰² Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1977, s. 68

¹⁰³ tamtéž, s. 65

¹⁰⁴ tamtéž, s. 67

Kmen psal hlavně o české literatuře. Kritické recenze českých knih psali J. Hora, J. Fučík, F. Tupý, E. A. Saudek, M. Majerová aj. V poezii zde byli zastoupeni K. Biebel, J. Hora, V. Nezval, J. Seifert, F. Halas. V každém čísle bylo několik ukázek poezie. Např. prvním ročníku bylo vytištěno 19 ukázek básní od českých nebo světových autorů (převážně z Francie). Hlavním autorem článku o divadle byl J. Honzl a P. Fraenkl. K. Teige psal o literatuře a jiných uměleckých odvětvích. *Kmen* byl doplňován karikaturami A. Hoffmeistera, V. H. Brunnera a F. Muziky.

6.1. Česká literatura v *Kmeni* (1926-1929)

D. Kozlová ve své knize tvrdí, že v prvním ročníku *Kmene* je věnována pozornost více poetické literatuře ve formě článků a literární kritiky, než ve druhém ročníku. Odůvodňuje to faktem, že J. Fučík vidí v Devětsilu centrum umělecké generace.¹⁰⁵ Podle mého názoru tam není tak markantní rozdíl, který by mohl *Kmen* jakýmkoliv uměleckým způsobem výrazně přimknout k určitému politickému smýšlení. Tehdejší velká jména poetismu, jako J. Seifert či V. Nezval, se v *Kmeni* objevují i ve druhém čísle.

V prvním čísle F.Goetz píše článek o J. Wolkerovi. *Popularisace díla Wolkerova (K novému výboru z díla Jiřího Wolker)*¹⁰⁶. Byl recenzí na knihu a zároveň oslavou mladého básníka jako symbolické postavy celé generace. Jak se vyjadřuje V. Filippov, autor knihy *Julius Fučík*, potřeba vyzvednout osobnost J. Wolker byla důležitá. Jelikož po jeho smrti v roce 1924 se strhla ostrá diskuse vyvolaná brněnským časopisem *Pásmo*, jenž otiskl anonymní článek o tom, že Wolker byl vlastně špatný básník, který nevytvořil v umělecké formě nic nového.¹⁰⁷ V napjaté atmosféře J. Fučík napsal do časopisu *Avantgarda* článek o kultu J.Wolker. Měl pocit, že musí obnovit respekt umělecké společnosti i čtenářů.¹⁰⁸ V *Kmeni* tímto rozšiřováním jeho kultu pokračoval. Wolkerovi byla vytištěna i ukázka básně *Host do domu*, která se objevila i v Neumannově *Kmeni*.

---

¹⁰⁵ tamtéž, s. 76

¹⁰⁶ Goetz, F.: *Popularisace díla Wolkerova (K novému výboru z díla Jiřího Wolker)*, *Kmen*, říjen 1926, s.15

¹⁰⁷ Filippov, V: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987, s. 84

¹⁰⁸ tamtéž, s. 85

V prvním čísle také vychází kritika *Prosaické dílo Josefa Hory*, autorem je A. M. Píša, jenž se snaží zachytit poetiku jeho prózy *Hladový rok*. Ten popisuje jako kroniku, příběh města. V úvodním odstavci se mu jeho básnictví podaří popsat takto: „*Na jednu stranu vábí Horu básníka tichý a plachý hlas srdce... a na druhé straně doléhá na něho třeskatý hlomoz světla, mocný kvap sociálních dějů, kolektivního utrpení a bouře lidových davů.*“¹⁰⁹

Další ukázka básně *Tři horká jadrka*¹¹⁰ od J. Seiferta potvrzuje fakt, že poetističtí autoři se v *Kmeni* objevovali často. J. Fučík se zabýval J. Seifertem v č. 2 na téma jeho nové sbírky *Slavík zpívá špatně*. Tuto sbírku považuje za předěl v jeho umělecké tvorbě. V článku popisuje krátce jeho předešlé sbírky a samotného J. Seiferta nazývá: „*Nenávistník romantismu, vylučující idylu a relativista jenom z dvojího poměru k věcem jemu nejbližším poesii a sociální revoluci.*“¹¹¹

Také v č. 2 P. Fraenkl, známý svým nepříznivým vztahem k poetismu, zveřejňuje svou víceméně negativní kritiku na knihu F. Gotze *Jasnící se horizont*. Nejdříve chválí jeho bohatost rozhledu: „*František Götz je v dnešním naprostém nezájmu kritiky mladé generace ovšem zjevem ojedinělým svou informativní znalostí ciziny, hlavně Francie a Německa. Dosahuje se jím obzoru, který býval dříve vždy normálním.*“¹¹² V dalších řádcích mu ale vytýká právě nekritický zájem pro cizí literaturu a literární nevyzrálost. Na tento dobový nešvar reaguje i M. Rutte ve svém článku v *Národních listech* na rozmáhající se nešvar:

„*Snaha, abychom byly co nejlépe a všestranně orientovány v soudobých světových literaturách je nesporně jedním z nejdůležitějších předpokladů vývoje... Ale tato snaha má i nebezpečný rub- může se totiž zvrhnouti v nekritický kult ciziny, v snobismus světovosti a modernosti.*“¹¹³

V *Kmeni* byly tištěny i články o literárně kritických knihách či literárních uměleckých směrech. Úvodním článkem č. 8 je pojetí romantismu K. Teigeiho.

---

¹⁰⁹ Píša, A., M.: *Nové Prosaické dílo Josefa Hory*, Kmen, říjen 1926, č. 1, s. 9

¹¹⁰ Seifert, J.: *Tři horká jadrka*, Kmen, listopad 1926, č. 2, s. 47

¹¹¹ Fučík, J.: *Cesta kolem světa (Z doslovu k Seifertově sbírce „Slavík zpívá špatně“)*, Kmen, listopad 1926, č. 2, s. 45

¹¹² Fraenkl, P.: *Od anarchie k jasnícím se horizontu*, Kmen, listopad 1926, č. 2, s. 43

¹¹³ Rutte, M.: *Mladí nakladatelé a jejich význam v našem kulturním vývoji II.*, Národní Listy, s. 12

V článku *Století romantismu*¹¹⁴ popisuje romantismus jako boj proti přežilým zákonům poetiky. Podle jeho názoru romantismus dodal poetické formě nezávislost a ovlivnil poezii na dalších sto let dopředu. Dalším jeho tématem byla *Poesie románu*¹¹⁵, kde se povětšinou odvolával na francouzskou literaturu.

Kmen se zabýval i tématy, dalo by se říci, literárnímu světu vzdálenými. Např. Václav Klus píše krátkou studii s názvem *Saudkovo vědecké grafologie*¹¹⁶, kde ze začátku čtenáře seznamuje s historií tohoto oboru, poté ukazuje příklad analyzovaného písma anglického dramatika G. B. Shawa. Ve druhém čísle se objevuje článek *O Překladech z psychoanalytické literatury*¹¹⁷. Autorka nejdříve vypisuje širokou vrstevnatost psychoanalýzy jako vědeckého oboru, do kterého může nahlédnout psycholog, teolog, ale i historik či umělecký kritik. Dále čtenáře informuje o dvou základních myšlenkách psychoanalýzy. V Vančura se také zabývá poměrně netradičním tématem. Upozornil na vydání staročeské skladby *Spor duše s tělem*, doprovázenou úvodní studií Romana Jacobsona¹¹⁸.

K přispěvatelům *Kmene*, kteří nebyli členy Devětsilu, patřil i přívrženec pragmatismu Karel Čapek, jenž se v dvojčísle 3-4 zabývá řečí dramatu¹¹⁹. Upozorňuje na rozdíl gramatiky psané řeči a mluvené. Popisuje, jak divadelní syntaxi vadí slova „jenž“, „poněvadž“ a „zatím co“. Článek končí ponaučením, že dramatik nejdříve musí poznat, jak obyčejný člověk používá jazyk v praktické každodenní situaci. Odlehčenou úvahu o společenském vlivu bratří Čapků zveřejnil také V. Langer.¹²⁰

Kniha Marie Majerové *Nejkrásnější svět*, která tehdy vyšla v nakladatelství Čin, byla tématem recenze J. Fučíka. Kritiku pojal popisem románu, kde demonstroval svou myšlenku, že M. Majerové se podařilo na třech hlavních hrdinkách zachytit vývoj ženského hnutí od počátku 20. století. J. Fučík se pochvalně vyjádřil i na fakt, že autorka knihy vydala přepracované vydání: „*Nejkrásnější svět vychází ve druhém vydání, přepracovaném autorkou v těchto partiích, jejichž nevyvážená chtěnost rušila*

---

¹¹⁴ Teige K.: *Století romantismu*, *Kmen*, květen 1927, č. 8, s. 185-188

¹¹⁵ Teige K.: *Poesie románu*, *Kmen*, prosinec 1926, č. 3-4, s. 65-67

¹¹⁶ Klus, V.: *Saudkovo vědecké grafologie*, *Kmen*, říjen 1926, č. 1, s. 20

¹¹⁷ Dratová, B.: *O překladech psychoanalytické literatury*, *Kmen*, listopad 1926, č. 2, s. 41-42

¹¹⁸ Vančura, V.: *Jakobsonovo vydání Sporu duše s tělem*, *Kmen*, duben 1927, č. 7, s. 164-165

¹¹⁹ Čapek, K.: *Řeč*, *Kmen*, prosinec 1926, č. 3-4, s. 74-76

¹²⁰ Langer, V.: *Hoši, kteří psali „Krakonošovu zahradu“*, *Kmen*, listopad 1926, č. 2, s. 33-34

*leckde umělecký účinek díla.*¹²¹ Mezi další ženské autorky v *Kmeni* patří Marie Tilschová, a Helena Malířová, o které J. Fučík do tohoto nakladatelského listu napsal také článek.

Stejně jako speciální číslo věnované R. Svobodové za redigování F. X. Šaldy, vyšla i čísla *Kmene* zabývající se jubileem slavných autorů. Šedesátiny P. Bezruče oslavil J. Fučík článkem *Petr Bezruč šedesátníkem*. Dokládá aktuálnost jeho veršů (sloky mají jeden rytmus, používá temnou obraznost). Vyzdvihuje potřebu politické poezie: „...*býti básníkem porobeného národa, hlasem utrpení horalů z Beskyd a dělníků z Ostravy, potlačovaných německou byrokracií, ohlupovaných polským knězem a vykořisťovaných mezinárodním kapitálem.*“¹²²

F. X. Šalda nikdy přímo pro *Kmen* nepsal, přesto se zde často jeho články a statě objevovaly. Skoro polovinu č. 12 prvního ročníku věnoval právě jeho šedesátinám. Úvod časopisu zahájil imaginárním rozhovorem s F. X. Šaldou. Využil této nápadité formy, aby čtenářům zprostředkoval Šaldovy názory a stanoviska k nejrůznějším problémům českého kulturního i politického života.

„- *Čeho byste si přál ještě v životě?*

- *Nějaký ten grámek navíc hlouposti. Spal bych pak pravděpodobně lépe a byl bych asi zdravější.*

- *Co pokládáte za největší událost světových dějin?*

- *Ruskou revoluci. Ale není posud celá. Schází ji háček nad c.*

- *Ale dovolte, kdo bude říkat: Ruská revoluče?*

- *Promiňte, já myslil při tom na Čechy. Ty by snesly nad c háčky dva.*

- *Které barvy máte nejradši?*

- *Červenou a černou, ten akord, pane. To jsou barvy pro mne fatální. Pane, černé šaty a na nich červený květ, jak mně poskočí srdce v těle hned!*

---

¹²¹ Fučík, J.: *Nejkrásnější svět*, Kmen, listopad 1927. č. 11, s. 271

¹²² Fučík, J.: *Petr Bezruč šedesátníkem*, Kmen, říjen 1927, č. 10, s. 234

- *Koho milujete nejvíc v RČS?*

- *Pst. Tiše. Tiše. Vždyť víte přece, že máme zákon na ochranu republiky a cenzuru.*¹²³

Na další straně J. Hora píše článek *Básníkův „Bojů o zítřek“*. Svůj článek končí zamyšlením nad aktuálním vlivem F. X. Šaldy na mladou uměleckou generaci:

*„...a není to už ten vznešený kritik, před nímž se svíjeli autoři v bolestném sebezpoznaní, ale jeden z živých českých básníků, jež milujeme, i když vždy nesouhlasíme. A neměl-li vlastnosti školského pedagoga, přece jen mu podáváme ruku a říkáme: Učiteli...“*¹²⁴

Další ukázka poezie zveřejněná ve stejném čísle *Kmene* je od samotného F. X. Šaldy: *Ted' zraje čas*¹²⁵. K Teige v článku *Vůdce české moderny*¹²⁶ vysloví názor, že F. X. Šalda se znovu stává tím, ke kterému se přihlašuje nová umělecké generace. Potvrzuje tak i názor J. Hory. F. X. Šalda jako dramatik, to je téma J. Honzla v článku *Šaldova divadelnost*. Vyzdvihuje zde Šaldovu mimořádný cit pro divadelnost, který je velmi odlišný od jiných autorů. Podle J. Honzla není u F. X. Šaldy důležitá vizuálnost, ale tón a melodie zvuku, věty, její dramatická síla. Výjimečnost a osobitost dramatu F. X. Šaldy, podle autora článku, také předpokládá daleko více vnímavější diváky:

*„To oč činí tato dramatičnost a divadelnost větší nároky na vnímajícího, oč se vzdaluje úspěchu současného divadelnictví, o to je právě její úspěch povýšen nad tupé nepochopení měšťáckého partéru, o to je významnější, intenzivnější, nezaprodanější – o to šaldovštější.“*¹²⁷

Výtvarnou kritikou F. X. Šaldy se zabýval F. Kovárna. V článku *Šalda výtvarný kritik* upozorňuje na fakt, proč F. X. Šalda tolik vadil umělecké

---

¹²³ Šalda, F. X.: *Interview imaginární čili pomyslný*, Kmen, prosinec 1927, č. 12, s. 281-282

¹²⁴ Hora, J.: *Básníkův „Bojů o zítřek“*, Kmen, prosinec 1927, č. 12, s. 287

¹²⁵ Šalda, F. X.: *Ted' zraje čas*, Kmen, prosinec 1927, č. 12, s. 288

¹²⁶ Teige, K.: *Vůdce české moderny*, Kmen, prosinec 1927, č. 12, s. 288-291

¹²⁷ Honzl, J.: *Šaldova divadelnost*, Kmen, prosinec 1927, č. 12, s. 294

společnosti: „... *charakteristikon kritik výtvarných stejně jako literárních je patos, který často provokoval malé duše a zmnožoval stádo nepřátel. Ačkoliv právě tento patos je znakem Šaldovy osobnosti, které právě jím ukazuje umělecké usměrnění a svůj dantovský základ a charakter.*¹²⁸

V prvním ročníku *Kmene*, díky vydávaným českým klasikům, lze nalézt několik článků a studií, věnovaných české literární klasice. V č. 11 se Marie Majerová podělila o svou zkušenost s pohádkami B. Němcové. Ve Vídni je předčítala vídeňským dětem v proletářské organizaci, která pořádala tzv. pohádkové odpoledne, jak se v článku zmínila. Vliv české klasičky na děti popsala takto:

„*Božena Němcová má nepřeborný poklad ve svých sbírkách, najdete v nich vždy, co se vám hodí, od nejprostších anekdotických příběhů Honzovských do feerií pozlacených fantasií. Všechny jsou vyprávěny prostě, přístupně, se samozřejmostí a nikoliv vyumělkovanou lidovostí, a nezastrašující ani špetkou papírového literáctví.*“¹²⁹

Velkým literárním tématem „J. Neruda“ se zabýval J. Hora nebo M. Novotný, který redigoval pro nakladatelství Kvasničky a Hampla pětadvacetisvazkové *Dílo Jana Nerudy*¹³⁰. Ani ve druhém ročníku se okruh autorů jednotlivých článků o literatuře příliš nemění. Nicméně, novými příspěvyvateli *Kmene*, kteří byli v prvním ročníku spíše literárním objektem, se stal S. K. Neumann a Vítězslav Nezval. S. K. Neumann napsal článek o historii a významu nakladatelství hlavního zástupce Klubu nakladatelů, F. Borovém¹³¹.

V. Nezval se zabýval Proustovým románem *Hledání ztraceného času*¹³², který tehdy vycházel u nakladatele Fromka v Odeonu. Celá literární úvaha je zvláštní tím, že se V. Nezval neobává používat ukázky z díla, aby čtenáři vysvětlil svoji přesnou interpretaci díla, analýzu nejdůležitějších bodů románu. Stejně jako u poezie F. Villona si všímal výjimečných postupů v používání jazyka v celém textu. Proustovy dlouhé

---

¹²⁸ Kovárna, F.: *Šalda výtvarný kritik*, *Kmen*, prosinec 1927, č. 12, s. 295

¹²⁹ Majerová, M.: *S Boženou Němcovou u proletářských dětí*, *Kmen*, říjen 1927, č. 10, s. 261

¹³⁰ Novotný, M.: *Poznámky k novému sebrání díla Jana Nerudy*, *Kmen*, říjen 1926, č. 1, s. 19

¹³¹ Neumann, S. K.: *O jednom nakladateli*, *Kmen*, únor 1928, č. 2, s. 61

¹³² Nezval, V.: *Hledání ztraceného času*, *Kmen*, květen 1928, č. 4-5, s. 81-89

věty, které označuje za šroubové matice navazující na další a další části, obhajuje jako znak jeho vlastního literárního jazyka, jenž celému textu dodává výjimečnost.

Pokrokovými zahraničními autory se zabývá i druhý ročník *Kmene*. J. Fučík na popud vydání nového románu Uptona Sinclaire *Boston* napsal článek *Upton Sinclair, Zola imperialismu*.¹³³

6.2. Světová literatura v Kmeni (1926-1929)

Zahraniční rubrika neměla stabilní podobu, někteří autoři se zaměřovali na informace o vydaných knihách v cizině, novinky z poezie a prózy, jiní autoři (J. Weil) psali ucelený kulturní přehled země, zahrnující významné výstavy, divadelní hry a literaturu. Nicméně, seznamovat čtenáře s okolním světem bylo pro *Klub Kmen* jedním z hlavních cílů: „*J sme národní, ale chceme být v tom nejlepší slova smyslu světovými. Chceme být poslem mezi kulturou domácí i cizí a s krásnou knihou ve štítě uplatnit se všude tam, kde jde o pravou kulturu.*“¹³⁴

13 autorů s věkem do 26 let se podílelo na této zahraniční rubrice. J. Weil se zabýval literárním a kulturním děním v Sovětském svazu. K dobrému zdroji informací mu pomáhalo zaměstnání na sovětském zastupitelství v Praze. Jako první přeložil do češtiny V. Majakovského. *Kmen* byl v tehdejší době jediný časopis, který pravidelně informoval o prudkém rozmachu sovětské literatury.¹³⁵ V prvním ročníku, v. č. 2, psal o zveřejněných honorářích spisovatelův sovětském Rusku:

„*Průměrný honorář za jednu řádku básně se pohybuje od 50 kopějek do 1 rublu (rubl- Kč 17-). Vynikající básníci jako Majakovskij nebo zesnulý Jesenin, dostávají po dvou rublech za řádku. Tiskový arch beletrie jest placen od 75 rublů do 100 rublů. Oblíbeným spisovatelům, jako např. Pilnjakovi nebo Erenburgerovi vyplácí se za arch 150 rublů.*“¹³⁶

---

¹³³ Fučík, J.: *Upton Sinclair, Zola imperialismu*, *Kmen*, květen 1928, č. 4-5, s. 87-88

¹³⁴ *Prohlášení Kmene, klubu moderních nakladatelů*, Kulturní zpravodaj (Panorama), roč. I., 1926, č. 8, s. 56

¹³⁵ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1977, s. 102

¹³⁶ Weil, J, *Kmen*, listopad 1926, č. 2, s. 58

K nejčastěji zmiňovaným ruským autorům patřili V. Majakovskij, S. Jesenin, B. Pasternak aj. J. Weil v druhém ročníku informoval o odstoupení V. Majakovského z uměleckého spolku *Lef*: „*Na veřejné literární schůzi v Polytechnickém ústavu se Majakovskij zřekl Lefu (t. j. literárně-uměleckého spolku „levá fronta) a vzdal se redakce časopisu „Nový Lef“. Majakovskij odůvodňuje své vystoupení jednak nutností umělecké individuální práce...*“¹³⁷

V obou ročnících *Kmene* se objevovaly na konci roku shrnutí o kultuře určité země. V č.11 v prvním ročníku J. Weil sepsal hromadné shrnutí o kultuře Ruska. Článek měl několik kapitol, ve kterých se zabýval poezií, prózou a ruským dramatem. Již v úvodním odstavci popisuje zajímavý fakt: „*V roce 1924 byla ještě v ruské literatuře převaha poezie a v próze vládly překlady. Je zajímavé, že rozhodné vítězství prózy nastává kolem doby úmrtí Sergeje Jesenina.*“¹³⁸ Nevyhnul se ani nakladatelským informacím, které byly důkazem toho, že ruská literatura byla na vrcholu:

„*Ruská literatura stále mohutní, knihy jsou vydávány v ohromných nákladech, tak román Maxima Gorkého „Věc Artamových“ byl rozebrán pětkrát (již 200.000 exemplářů), Lenovovi „Jezevci“ dvakrát (30.000), Fedinovy „Města a roky“ dvakrát (30.000), Babelovy povídky (vydání Universální knihovny) šestkrát (60.000)...*“¹³⁹

Franz Carl Weiskopf, kromě německých textů, překládal také českou a slovenskou poezii. Do *Kmene* psal krátké, ale často tištěné informativní články o právě vydané německé literatuře. V prvním ročníku č.10 *Kmen* zveřejnil jeho shrnující článek o německé literatuře. Na rozdíl od ruské literatury, německá prožívá krizi: „*Lyrika je popelkou mezi všemi odvětvími německé literatury. Není to vina básníků...je to prostě důsledek špatné finanční situace celé řady nakladatelství a ještě špatnější hospodářské situace těchto kupeckých vrstev, jež byly hlavními „lyrickými zájemci*“¹⁴⁰.

F. C. Weiskopf byl ve druhém ročníku největším přispěvovatelem do zahraniční rubriky, hned poté následovaly informace o Rusku. Nejméně článků měla Francie, která v prvním ročníku naopak patřila mezi nejčastější zahraniční informace.

---

¹³⁷ Weil, J.: *Majakovskij vystupuje z Lefu*, *Kmen*, leden 1928, č. 8-9, s. 185

¹³⁸ Weil, J.: *Rok 1927 v ruské literatuře*, *Kmen*, listopad 1927, č. 11, s. 277

¹³⁹ Weil, J.: *tamtéž*, s. 277

¹⁴⁰ Weiskopf, F., C.: *Rok 1927 v německé literatuře*. *Kmen*, říjen 1927, č.10, s. 250

Francouzskou oblast měl na starost J. Ježek, který později společně s F. Gotzem vydával časopis *Literární svět*. Není divu, že se zahraniční rubrikou *Kmene* nechali inspirovat.¹⁴¹ Informace o francouzské literatuře byly poměrně řídké. Ježek zmiňoval francouzský novoromantismus dramatika J. Cocteau či nové romány R. Rollanda. Ve druhém ročníku J. Ježek odešel a francouzské informace psal dále M. Hlávka. *Kmen* se orientoval především na příslušníky francouzské umělecké avantgardy, jako byli G. Apollinaire, T. Tzara, P. Soupault, P. Morand, J. Giraudoux.

O Americké literatuře informoval známý překladatel A. Vaněček. Anglickou literaturu sledovali A. Skoumal a občas J. B. Čapek. V minulých ročnících se z anglické literatury objevilo jméno Oscara Wildea, v obou dvou ročnících byl zástupcem anglofonní autor Jerome Klapka Jerome nebo U. Sinclair.

Italskému kulturnímu a literárnímu životu se věnoval F. Kovárna. Informace o italské literatuře se objevovaly více ve druhém ročníku, ale přesto nebyly nikterak časté. Součástí rubriky zahraničních informací byl oddíl „*Česká literatura v cizině*“. Zde se čtenáři *Kmene* mohli dozvědět o vyšlých člancích zabývajících se českou literaturou. D. Kozlová ve své publikaci informuje o článku F. Kovárny „*Čiapek-Chod e seguci*“, kde italský autor považuje za největšího českého spisovatele K. M. Čapka-Choda.¹⁴²

Několikrát se objevily informace z jiných zemí. Čtenáři si mohli přečíst o literatuře rakouské, španělské, dánské či slovenské (o slovenské až ve druhém ročníku). Informace z cizích literatur doplnili i jiní autoři (K. Víšek, P. Lowidt, A. Felix).

Velmi netradičním článkem se ukázala být i stať zabývající se japonskou literaturou v prvním ročníku *Kmene*. V přeloženém článku J. Weilem, *Současná japonská literatura*, R. Kim líčí novodobou historii japonského románu, který se po první světové válce oprostil od vlivu francouzského naturalismu a vytvořil svůj program naturalismu vlastního. Japonský naturalismus vyměnil romantismus postavený na základech „výrazných momentů lidského psychického života“. Další vlnou japonské

---

¹⁴¹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (Kapitola z dějin kulturního tisku), *Novinář*, Praha, 1977, s. 103

¹⁴² Kovárna, F.: *Kmen*, listopad 1926, č. 2, s. 59

literatury byla tzv. ego-beletristika, autobiografický román. Autor si všiml zajímavého faktu: „...v poslední době jsou v japonské literatuře velmi rozšířeny názvy povídek v první osobě, např.: „ Proč jsem nešel na pohřeb“ (Kikuti), „Považovali mě za konferenciera v kinu“ (Satomi), Procházím se s bratrem (Uno)...“¹⁴³

Rozdíl mezi dvěma ročníky nebyl výrazný. V každém čísle *Kmene* se také ukázala drobná ukázka cizí poezie, jako např. S. Jesenina, P. Soupalta aj.

Když J. Fučík opouštěl redigování *Kmene*, v poslední poznámce shrnul svoji spokojenost s plnohodnotným obsahem časopisu takto:

„ Ukončený ročník *Kmene* měl být svazkem literární historie svého roku, měl v stručnosti shrnouti všechna význačná fakta o autorech , knihách i edicích...Snažil jsem se vybudovat proto rubriku zahraničních informací(která se pak ujala nejen v *Kmeni*)...nejsem tak skromný, abych nevěděl, že *Kmen* zčásti splňoval tento program.“¹⁴⁴

Poslední strany nakladatelského listu tvořila část nazvaná *Zprávy* nebo *Referáty*, jindy pro změnu *Informace*. Ani tato rubrika tvořená z krátkých informací nebyla neměnná. V člancích byly popisovány profily nových nakladatelství, připojujících se ke Klubu nakladatelů, informace o literárních večerech *Kmene*, výstavách v Aventinské mansardě. Veškeré aktivity Klubu moderních nakladatelů byly zveřejněny v této části *Kmene*.

6.2.1. Překlady cizojazyčných děl ve 20. letech

V této úvodní kapitole jsem čerpala převážně z publikace *Dějiny české literatury IV*. Tato kapitola má informovat o vývoji českého překladatelství během 20. let. Kapitola navazuje na odbornější problematiku kapitoly 6.3.

Ve 20. letech radikálně vzrostl počet překladů cizojazyčných literárních děl. Díky tomu rostla kvantita i kvalita české překladatelské práce. V popředí zájmu stála francouzská literatura a mladá literatura sovětského Ruska. Proti předešlému období

---

¹⁴³ Kim, R.: *Současná japonská literatura*, *Kmen*, listopad 1926, č. 2, s. 40

¹⁴⁴ Fučík, J.: *Na rozloučenou*, *Kmen*, únor 1928, č.10, s. 224

rostl zájem o anglickou a americkou literaturu. Menší zájem čtenářů zaznamenala skandinávská literatura, která byla oblíbená dříve.

Během 20. let se v překladatelství postupně uplatňuje nová tendence, aby překlad přiblížil soudobému čtenáři cizího autora takovým způsobem, jakým by se přibližoval domácímu kulturnímu i jazykovému kontextu. Tudiž dává přednost postižení základního stylového charakteru díla před dodržováním formálních shod. O. Fisher byl průkopníkem tohoto moderního přístupu. Sám překládal z němčiny, zejména Goethovo básnické dílo. Vedle němčiny překládal i francouzské básníky a dále překládal z angličtiny a španělštiny.¹⁴⁵

První praktický podnět využití nové metody vyzkoušel K. Čapek. Čeští překladatelé měli k francouzské literatuře velmi tradiční vztah už od předválečné moderny. Překlady francouzských děl byly stále aktuální. Po válce se realizuje soubor *Francouzské poezie nové doby* (1920) připravovaném K. Čapkem a dále soubor H. Jelínka *Ze současné poezie francouzské* (1925). Tyto dva soubory představily aktuální nejvýznamnější autory novodobého francouzského básnictví od symbolismu po Apolinaira až dadaisty. Nejvíce na mladou generaci zapůsobily Čapkovy překlady, hlavně přebásnění Apolinairova *Pásma*. Ve 30. letech se objevují i překlady představitelů poetismu, např. Dílo J. A. Rimbauda (1930) od V. Nezvala. V polovině 20. let nastupuje na překladatelskou dráhu budoucí přední a vysoce aktivní překladatel všech západoevropských jazyků J. Zaorálek.¹⁴⁶

K dalším významným překladům v Československu patřila ruská literatura. Ve 20. letech náležel k soustavným propagátorům ruské literatury překladatel J. Weil. Vysokou literární úroveň vynikal B. Mathesius, který vedle sovětské poezie (A. Blok, V. Majakovskij) překládal i německé a ruské klasiky.

Do překladatelské oblasti významně zasáhl i J. Hora, jenž tlumočil S. Jesenina (soubor *Jiná země*, 1927).¹⁴⁷

---

¹⁴⁵ Mukařovský J. a kol. in *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995, s. 181

¹⁴⁶ tamtéž, s. 181

¹⁴⁷ tamtéž, s. 181

Anglická a americká literatura lákala čtenáře převážně moderní prózou U. Sinclaira, G. K. Chesterona aj. První antologii z americké poezie připravil A. Vaněček, nazývala se *Američtí básníci* (1929).¹⁴⁸

V několika novinách se ve 20. letech objevila výtky, že se v Československu příliš překládá (např. M. Rutte). J. Weil se v souvislosti s touto problematikou vyjadřuje v Anketě o překládání v *Kmeni* č. 4-5, že tento problém nemá jen česká literatura, ale i jiné státy, jako např. Francie, kde se překládá více než před válkou.¹⁴⁹ Dále popisuje velký nedostatek tehdejšího českého překladatelství: „*Chyba je, že se u nás překládá málo z literárně vědecké a kritické literatury. Literární historii vydává jen Laichter, částečně Orbis v „Arsu“. Před válkou vycházelo literárně historických překladů daleko více, dokonce tu byla speciální Pelcova „Kritická knihovna“.*¹⁵⁰

6.2.2. Anketa o překládání (1928)

Ve svém dopise Janskému J. Fučík přislíbil, že *Kmen* si bude kriticky všimnout kvality literárních překladů. J. Fučík ve druhém ročníku uspořádal speciální anketu o překládání. K anketě vyzval skutečné překladaatele, kteří aktivně překládali a patřili mezi české překladatelské odborníky (někteří z nich přispívali i do *Kmene*). J. Fučík vybral devět předních osobností cizojazyčného překladu (Otokar Fischer, Jindřich Hořejší, Bohumil Mathesius, Vítězslav Nezval, Bohumil Štěpánek, František Bíbl, Arnošt Vaněček, Jiří Weil a Jaroslav Zaorálek), kterým položil dvě otázky zabývající se jejich osobními zkušenostmi a názory. Tyto otázky zněly: jak překládat (doslovný nebo volný překlad, rozdíl mezi veršem a prózou) a co překládat (podle osobní spřízněnosti, nebo co je kulturně významné). *Kmen* se anketou zabýval od 3.č. do č. 4-5.

Druhá otázka vyvolala u většiny překladatelů celkem podobné odpovědi, i když se samozřejmě také lišily. B. Mathesius byl se svým názorem nejstriktnější ze všech: „*Překládat se má to, co potřebuje kulturní organismus, do kterého se překládá. To, co baví překladaatele samotného, si může přečíst v originále a neobtěžovat nakladatele,*

---

¹⁴⁸ tamtéž, s. 182

¹⁴⁹ J. Weil, *Anketa o překládání*, *Kmen*, duben 1928, č. 4-5, s. 85

¹⁵⁰ tamtéž, s. 85

tiskárnu a ostatní čtenáře.“¹⁵¹ O. Fischer zastával druhý názor, že jeho výběr je spíše osobním:

„...sám se přiznávám, že volba mých autorů byla, skoro vždy, zdánlivě náhodná, ale ve skutečnosti podmíněna zákony mého vlastního vývoje; že i *Macbeth* i *Polyeucte* i *Zarathustra* i *Villon* byli překládáni z nějakého vnějšího popudu, který však vždycky přišel v tak řečeném plodném okamžiku a tudíž koincidoval s nějakým rozkazem nitra.“¹⁵²

První otázka vyvolala daleko větší názorovou nejednotnost. Při řešení problému, zda překládat volně nebo doslovně, že účastníci ankety rozdělili do dvou táborů. Dalo by se říci, že Štěpánek ve svém příspěvku vyslovil skoro programové heslo:

„Rozbijte originál! Nelpěte svatě na mistrech, nechtějte nadlidsky cítit je svatě a zbožně a marně, nechtějte nic marně přenášet do jiných proudů a do jiného světa... Jak chcete cítit a přenášet barokní metafory ve století řeči čistě jen sdělovací a takřka telegrafní?“¹⁵³

F. Bíbl. prosazoval věrný překlad, obával se, že individualita překladatele převálcuje ducha celého literárního díla: „Není tu nebezpečí, že duch originálu bude udolán vlastní individualitou překladatelovou? V dokonalé básni činí vše jednotu tak úplnou, že přílišný zásah do ní může způsobit smrt té samobytné duchovní bytosti, kterou báseň v pravdě jest.“¹⁵⁴

Někteří překladatelé zabrousili i na jiná témata, i když úzce související s překladem. Weil upozornil na častou chybu překladatelů ruské literatury, kteří ponechávají v překladu příliš nepřeložených ruských slov. Tím ovlivňují čtenáře.¹⁵⁵

J. Zaorálek dodává ve svém příspěvku i výtku na téma kritiky překladů, které u nás byly výjimečné. Takovými kritikami se ve svých člancích zabýval V. Nezval převážně

---

¹⁵¹ Mathesius, B.: *Anketa o překládání*, Kmen, březen 1928, č. 3, s. 57

¹⁵² Fischer, O.: *Anketa o překládání*, Kmen, březen 1928, č. 3, s. 53

¹⁵³ Štěpánek, B.: *Anketa o překládání*, Kmen, březen 1928, č. 3, s. 58

¹⁵⁴ Bíbl, F.: *Anketa o překládání*, Kmen, duben 1928, č. 4-5, s. 83

¹⁵⁵ Weil, J.: *Anketa o překládání*, Kmen, duben 1928, č. 4-5, s. 85

v *Kmeni*. J. Zaorálek upozornil na to, že kritikové by se ve svých recenzích měli soustředit i na analýzu překladu:

„...Nejde o chválu dobrých překladů, ale o upozornění na překlady špatné, aby dobří nebyli prostě tím, že se o obou mlčí, házení do jednoho pytle se špatnými. A kdyby aspoň ta kritika jednou upřímně řekla, že to není tak snadné kritisovat překlad! Neboť tím by zároveň aspoň nepřímě přiznalo, že to není tak snadné překládat.“¹⁵⁶

J. Hořejší odpovídal mezi prvními ve 3 č. *Kmene* a také nejzrozsáhleji. Několikrát se ve svém příspěvku obrací s narážkami na samotného J. Fučíka: *„...u nás rozhoduje především nakladatel. Toto slovo je dost sugestivní samo o sobě a nechtěj na mě, Fučíku milá, abych se dostal pro nějakou nešikovnou metaforu tam, kde je Píša.“¹⁵⁷* Takto naráží na soudní spor mezi A. M. Píšou a M. Ruttem. Také zde vůbec poprvé razí termín „překladatelské paradoxon“ a současně vyhláší jakési překladatelské „desatero“. Je to sedm požadavků: řemeslná poctivost, touha být vrabčákem, který se chytil orla a vznáší se s ním do jeho výšek, soudcovská odpovědnost, jazykové akrobatství, herecké znalosti mluveného slova, snaha být dokonalým ampliíonem a nezastíraný eklekticismus.¹⁵⁸

Výsledkem celé ankety byla aktuální konfrontace názorů na základní otázky teorie překladu, která pozitivně ovlivnila i další vývoj českého překladu. Velký význam ankety konečně dosvědčuje skutečnost, že když po 37 letech uspořádal podobnou akci časopis *Knižní kultura*, uveřejnil nejprve příspěvky z *Kmene* a teprve na ně navázal hlasy našich překladatelů z 60. let.¹⁵⁹

6.3. Výtvarná stránka *Kmene* (1926-1929)

Obrazová část *Kmene* byla oproti předešlým ročníkům velmi bohatá. Ve skutečnosti spojila všechny zkušenosti a pokusy minulých ročníků tak, aby vytvořila opravdu kvalitní estetickou formu tohoto nakladatelského časopisu. Poslední dva

---

¹⁵⁶ Zaorálek, J. *Anketa o překládání*, *Kmen*, duben 1928, č. 4-5, s. 85

¹⁵⁷ Hořejší, J.: *Anketa o překládání*, *Kmen*, březen 1928, č. 3, s. 55

¹⁵⁸ Dostál, V.: *Fučíkův Kmen očima dneška (Čtení o redigování literárního měsíčníku)*, Kulturní Tvorba, 1968, č. 8, s. 9

¹⁵⁹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1977, s. 96

ročníky řízené J. Fučíkem se znovu navrátily k opomenuté karikatuře, která se jako vždy zabývala povětšinou tématem světa literatury. K nejčastějším spolupracovníkům patřili A. Hoffmeister, O. Mrkvička F. Muzika, a V. Tittelbach. A. Hoffmeister dostal ve druhém ročníku celou poslední stranu, vyhrazenou jeho příloze *Pestrý měsíc*.

Z ilustračních ukázek byly vybírány práce mladých výtvarníků J. Šímy, J. Štýrského, Toyen. J. Fučík často tiskl kresby V. H. Brunnera či ilustrace J. Čapka. Z reprodukcí děl zahraničních výtvarníků se čtenáři *Kmene* nejčastěji setkávali s pracemi P. Picassa a G. Grosze. D. Kozlová připomíná i *Kmenem* zveřejněné práce sovětských výtvarníků jako byli A. Aněnkova, Maleviče, E. Lisického, V. Tatlina.¹⁶⁰ Jejich výtvarné práce vždy doplňovaly některé z článků.

Co se týče fotografií, i ty byly už od prvního ročníku hojně používané, většinou to byly menší fotografie s popiskem jména spisovatele. Ve druhém ročníku se vydavatelé nebáli otisknout velké fotografie přes půl strany. Fotografie v tomto ročníku měla dynamickou úlohu. Ke slovu se zde dostala umělecká fotografie, v *Kmeni* zastupovaná jmény Josefa Sudka a Man Raye.

Odlišnost od ostatních nakladatelských listů využíval *Kmen* i v užívání papíru k tisku. Zatímco stránky s úvodními články, literárními statěmi a obvyklými rubrikami byly tištěny na bílém papíře, obálky a stránky reklam nechával tisknout na barevném rotačním papíru. Tímto způsobem byly dostatečně zřetelně rozlišeny reklama a literární obsah časopisu.¹⁶¹

Ve druhém ročníku se mění i velikost písma, písmo se zmenšuje, aby se do třiceti stran časopisu mohl vejít širší informativní obsah, jelikož v minulém čísle se redakční rada několikrát omlouvala za nevydání několika zajímavých článků právě v důsledku nedostatku místa.

6.3.1. Karikatura v *Kmeni* (1926-1929)

V prvním ročníku *Kmene* se karikatury objevovaly už od prvního čísla. Nebyly zastoupeny jen jménem A. Hoffmeistera, ale právě on společně s O. Mrkvičkou měl na vtip a ironii tohoto nakladatelského listu velký vliv. Na konci 20. let se rozšířily

---

¹⁶⁰ tamtéž, s. 99

¹⁶¹ tamtéž, s. 100

převážně portrétní karikatury, které zdobily články uvnitř *Kmene*, ale také obálky. Karikatura portrétu Zdeňka Nejedlého, který svou podobou připomíná spíše „šíleného profesora“, se objevila v č. 2, v druhém ročníku. V posledním čísle prvního ročníku věnovaném F. X. Šaldovi navázal O. Mrkvička na „tradici“ a zveřejnil k Šaldovým šedesátým narozeninám karikaturu poněkud odlišnou od karikatury J. Zavadila, která byla zveřejněna v *Kmeni*, redigovaném samotným F. X. Šaldou. Na rozdíl od čerstvého padesátiletého statného cvičitele, o deset let později- podle O. Mrkvičky - F. X. Šalda leží v dětské kolébce, v ruce drží dudlík a na bryndáku má napsáno „Náš Miláček“. Kolébku houpají J. Fučík, J. Hora a K. Teige s dýmkou (dýmka byla osobním znakem K. Teigeho v téměř každé karikatuře 20.let, v které se objevil). Jedna z možných interpretací karikatury může být ta, že O. Mrkvička žertuje na téma stáří jako návratu do dětských let, ale také paroduje nekritický obdiv k respektovanému teoretikovi (ovšem nekritický obdiv v realitě popírá už samotný J. Fučík, který v *Tvorbě* napsal článek o Šaldových komediích a dospěl k závěru, že tyto komedie nedosahují úrovně samotného F. X. Šaldy¹⁶²). Portrétní karikatury se netýkaly pouze českých autorů i když tvořily většinu, ale objevily se zde i karikatury několika zahraničních autorů, které doplňovaly články *Kmene*, v *Informacích*.

6.3.2. Adolf Hoffmeister a karikatura

Ve druhém ročníku A. Hoffmeister dostal velký prostor, jak svůj humor použít v širším měřítku. J. Fučík mu vyhradil poslední stránku, kterou nazvali *Pestrý měsíc*. Tuto výtvarnou a satirickou rubriku zaplňuje karikaturami, kreslenými vtipy i schválně nepravdivými zprávami ze světa nakladatelství a literárního zákulisí. V č. 5 např. zachytil střetnutí J. Fučíka a J. Čapka¹⁶³. Celou karikaturu nazval *Krtek v zahrádce* a krátkým epigramem se vyjadřuje k jejich názorovému boji:

„Každý má Lauru svou,
pro kterou se mnohoslavně bije,
někdo pro ideál,
někdo jenom pro pelargonie.“¹⁶⁴

---

¹⁶² Filipov, V.: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987, s. 93

¹⁶³ Viz. příloha č. 4

¹⁶⁴ Hoffmeister, A.: *Kmen*, květen 1928, s. 116

Názorová polemika s J. Čapkem nebyla jediná, kterou si vzal A. Hoffmeister na paškál. V č.2 se ironicky vyjádřil na téma nařčení *Kmene* z kavárenského humoru, v karikatuře použil podobu M. Rutteho smějícího se nad časopisem *Kmen*.

Hoffmeister měl se svými karikaturami velký úspěch jak doma tak ve světě. Několikrát vystavoval i v Paříži (např. Galerie d'art contemporain). Jeho karikatury se staly živou kronikou kulturního života Československa. Přestože navázal na minulou generaci karikaturistů, přinesl do svého díla nové prvky a vlastní přístup čerpající z purismu a kubismu.¹⁶⁵

Ideologie meziválečné avantgardy měla ke karikatuře blízko. Avantgarda pomohla karikaturu posunout do centra zájmu umělců a nové umělecké postupy avantgardních směrů také značně ovlivnily podobu meziválečné karikatury. Takovým příkladem jsou i výtvarné práce A. Hoffmeistera, které v roce 1928 začíná spojovat koláž s karikaturou. Takové dílo bylo použito i pro desátou obálku druhého ročníku *Kmene*¹⁶⁶. Karikatura objevující se v tištěných médiích plnila funkci popularizátora současného umění, které bylo často neinformovanému publiku nepochopitelné.

Poetiku Hoffmeisterových karikatur také jednoznačně protnul poetismus. A. Hoffmeister byl členem Devětsilu. Jeho díla do poetistické koncepce zapadala: umění jako součást života, hledání umění ve všednodenních projevech, to byly znaky i jeho karikatur. Jeho karikatury stírají rozdíly mezi žánry, na jedné straně se stávají kresleným fejetonem, reportáží, na straně druhé svébytnou kresbou a básní v jednom. M. Lamač ve své publikaci vysvětluje: „...jsou viděny prizmatem poezie, která podle Teigových slov, „rozšiřuje svoje hranice, vystupuje z břehů a spájí se s mnohotvárným moderním životem glóbu.“¹⁶⁷

Základním znakem karikatur, tedy i Hoffmeisterových, je používání výrazového prostředku jednoduché a černé linky, která rozbíjí prostor bílé plochy. Konečná kresba je vlastně konstrukce několika výrazných znaků, kterými objekt oplývá.

---

¹⁶⁵ Lamač, M.: *Výtvarné dílo Adolfa Hoffmeistera*, Nakladatelství československých výtvarných umělců, Praha 1966

¹⁶⁶ Viz. příloha č. 5

¹⁶⁷ Lamač, M.: *Výtvarné dílo Adolfa Hoffmeistera*, Nakladatelství československých umělců, Praha 1966

Jak Karel Srp ve své stati *Karikatura a stroj času* píše, u některých významných osob, jako např. u T. G. Masaryka, mu trvalo déle se těchto znaků dopátrat, ale u bratří Čapků se mu to povedlo hned. První karikatura bratrů se objevila v roce 1925 a jejich podoba se od té doby v tisku nezměnila. Každý dobový čtenář literárního tisku si zapamatoval brýle posazené na ostrém nose a holou lebku J. Čapka. Oproti tomu šošolka ve vlasech a vysoké čelo byly znakem K. Čapka.¹⁶⁸

6.3.3 Obálka *Kmene* (1926-1929)

Obálka nakladatelského listu *Kmen* předešlých ročníků nebyla zpočátku takovou samozřejmostí, jak by se mohlo zdát. Minulé ročníky byly vystavěné do novinového formátu a obálku tak víceméně nepotřebovaly. Autorem výtvarného řešení obálky časopisu *Kmen* redigovaným J. Fučíkem byl v prvním ročníku Method Kaláb. Většinou se skládaly z karikatur nebo v pozdějším období byly použity i fotografie. Ve druhém ročníku pak obálku upravoval Karel Teige, který se zabýval typografií. I v tomto ročníku obálku převážně doplňovala karikatura a výrazná grafická úprava. Také začaly být pro obálku používány barevné papíry, nejčastěji v ostrých barvách červené, zelené a žluté. Grafická úprava byla rozvržena do několika částí. Typograficky byla rozčleněna různě tlustými přímkami, které se vzájemně na několika místech protínaly. Tak se vytvořilo šest různě velkých polí na celém prostoru obálky. Každé pole bylo použito pro určitou informaci, ať už to bylo pole vlevo nahoře použité pro nadpis časopisu, hned vedle o dost menší pole pro číslo časopisu atd. Obsah časopisu byl vždy koncipován na okraj do pravého sloupce. Prostřední a levá část celé obálky byla ponechána pro ilustraci.

Kromě estetické formy se obálka *Kmene* lišila od ostatních časopisů i svým obsahem. O této pozoruhodné vlastnosti *Kmene* zevrubně informovala D. Kozlová, ale i V. Dostál ve svém článku pro *Kulturní tvorbu*. Převážně v prvním ročníku si J. Fučík bral na starost právě vymýšlení titulků na obálku časopisu. Využil senzacechtivosti tehdejšího tisku a titulky pojal jako parodii na bulvár. Celým tímto aktem dodal

---

¹⁶⁸ Srp, K.: *Karikatura a stroj času*. In Srp, K. a kol., *Adolf Hoffmeister, (1902-1973)*, Gallery, Praha 2004, s. 11

časopisu náležitou ironií a vtip, který se nejenom díky karikaturám táhl každým číslem.¹⁶⁹ Tímto počinem si J. Fučík podle D. Kozlové vysloužil prvenství:

„Z hlediska dějin naší žurnalistiky je zajímavé, že Julius Fučík byl zřejmě vůbec jedním z prvních našich novinářů, který si vzal na mušku bulvární měšťácké večerníky – mezi nimiž později vynikly zejména *Stříbrného Polední list* a *Expres* – a začal zesměšňovat jejich nabubřelou honbu za senzacemi.“¹⁷⁰

D. Kozlová uvádí, že některé titulky měly naznačit Fučíkův nesouhlas s vydávanými články, protože ani *Kmeni*, stejně jako jiným nakladatelským časopisům, se nepodařilo vyhnout se závislosti na svých vydavatelích. Ve druhém čísle musel uveřejnit recenzi P. Fraenkla na knihu *Jasnící se horizont* od Gotze. Fučík nesouhlasil s jeho literární kritickou metodou, proto se jeho názor na obálce objevil ve formě titulků takto: „*Jasnící se horizont na obzoru – hlásí Gotzova meteorologická stanice, nebude-li pršet, nezmoknem*“. V dalších číslech se objevil titulek „*Plachý Jaroslav Durych*“. J. Fučík tak reagoval na jeho samolibé články (v č. 2 prvního ročníku se sám označí jako „první duch neúřední“, když píše o svém připravování nového vydání poezie Erbena a Macháčka). Když byl nucen zveřejnit několik pochvalných slov o knize Berty Ženatého *Země pruhů*, na obálku uvedl: „*Suchá Amerika a ženatý Berty*“.¹⁷¹

Parodický tón titulků dostali i autoři, které uznával, např: „*Josef Čapek, zvaživ V. Vančuru, s podivením nalézá ho těžším vzduchu*“. J. Fučík oznamuje existenci Nezvalovy básně věnované Mahenovi: „*Dobrý voják Nezval rybářem proti své vůli*“. Titulek „*Karel Teige hledá milostný románek*“ vtipně komentoval literární stať *Poesie románu*. Další tituly vládnu ironií schválně vyvolaným dramatem a senzací.¹⁷²

6.4. Tisková a cenzurní praxe ve 20. letech

Tato kapitola je důležitá pro následující interpretaci, kde se zabývám tématem boje J. Fučíka proti československé cenzuře, která se významně dotkla časopisu *Kmen*.

---

¹⁶⁹ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (Kapitola z dějin kulturního tisku), Novinář, Praha, 1977, s. 72

¹⁷⁰ tamtéž, s. 72

¹⁷¹ tamtéž, s. 71

¹⁷² Dostál, V.: *Fučíkův Kmen očima dneška* (Čtení o redigování literárního měsíčníku), Kulturní Tvorba, 1968, č.8, s. 9

Nebyl to pouhé dva ročníky redigované J. Fučíkem, ale jak už jsem psala, cenzura zanechala stopy i na předešlých ročnících. Jaké tiskové zákony a cenzurní praxi mělo Československo ve 20. letech se zabývá jako jedna z mála autorů M. Beránková kol. v publikaci *Dějiny československé žurnalistiky III. Díl*, ze které jsem čerpala nejvíce informací pro tuto kapitolu.

Přes vznik nové Československé republiky se za celou dobu její dvacetileté existence nevydal žádný nový zákon zlepšující situaci českých médií. Na území Československa platily pouze částečně novelizované tiskové zákony habsburské monarchie a několik desítek nových vydávaných nařízení a norem, jejichž vydání bylo zapříčiněno aktuálními problémy ve společnosti. V roce 1918, při vzniku Československa, bylo převzato šestnáct monarchistických zákonů pro obor tiskového práva. Kvůli modernizaci, tedy přidáváním vydaných nařízení a norem, bylo v mnoha směrech tiskové právo zhoršeno. Kombinace padesáti právních předpisů vytvořila nepřehledný, ale účinný systém na to, aby zaručoval perzekuci komunistického a pokrokového tisku. „Nejúčiněji“ fungovaly zákon na ochranu republiky, tisková novela, zákaz prodeje a vystavování komunistického tisku, v neposlední řadě i malý tiskový zákon.¹⁷³

Vydání ústavní listiny koncem roku 1920 (zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.) nepřinesla víceméně žádnou změnu. Proklamuje sice svobodu tisku „v mezích zákona“, ale rozumělo se tím v mezích rakouských a uherských zákonů. Upřesnění ústavní listiny se objevilo 14. dubna 1920 (č. 300 Sb. z. a n.). Tento zákon ustanovil výjimky ze zásady po dobu války nebo nepokojů v období, kdy byla ohrožena republikánská státní forma, ústava či veřejný klid a pořádek. Vláda měla možnost usnesením, jež muselo být schváleno prezidentem republiky, nařídit mimořádná opatření omezující nebo rušící dočasně občanské svobody. Tato omezení směla trvat nejdéle po dobu tří měsíců. Tehdejší novináři s novým zákonem nebyli spokojeni, domáhali se prostřednictvím

---

¹⁷³ Beránková, M. a kol.: *Dějiny československé žurnalistiky III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, Novinář, Praha 1988, s. 73

svých organizací vydání nového tiskového zákona. Ve sněmovně se objevilo několik iniciativních návrhů, ale s nulovým úspěchem.¹⁷⁴

Atentát na ministra Rašína byl vhodnou záminkou k vydání zákona na ochranu republiky (z 19. března 1923, č. 50/1923 Sb, z. a n.), jenž se dotýkal podstatně i oblasti tisku. Několika paragrafy se vyjadřoval o tzv. nedovoleném zpravodajství. Ty zahrnovaly přestupky a přečiny, např. o rušení obecného míru, schvalování trestných činů, o výzvách k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům. O zákoně rozhodovalo ministerstvo národní obrany a vnitra. Dopad na tisk byl veliký, umožňovalo mu prakticky denní konfiskace nepohodlného tisku, tedy převážně komunistického. Odsouzeným žurnalistům se nedostalo ani stejných práv jaké měli političtí vězni.¹⁷⁵

6.4.1. Tisková novela

Dalším zpátečnickým krokem od svobody tisku se stala tzv. tisková novela z 30. května 1924. Novela se vyjadřovala o změně příslušnosti trestných soudů. Nejdůležitější částí pro tisk byl paragraf týkající se odpovědnosti a obsah tiskopisu v případě křivého obvinění, tedy utrhaní a urážek na cti (zákon č. 124 Sb, z. a n.) Na základě tiskové novely mohla každá fyzická či právnická osoba vyžadovat, aby noviny nebo časopisy otiskly jimi podepsanou opravu svého dřívějšího tvrzení. Jelikož otištěním opravy redakce vlastně neodvolala původní tvrzení, mohlo se stát, že i přes to bude proti tisku zavedeno trestní řízení.¹⁷⁶ M. Beránková poukazuje na kontext vzniku tohoto zákona:

„Tisková novela byla vydána bezprostředně poté, kdy komunistický tisk odhalil velké korupční skandály koaličních politiků a jejím hlavním posláním bylo tedy znemožnit kritiku v tisku. Byla namířena hlavně proti komunistickému tisku, ale postihovala i listy reformistické a buržoazní.“

---

¹⁷⁴ tamtéž, s. 74

¹⁷⁵ tamtéž, s. 75

¹⁷⁶ tamtéž, s. 76

Komunističtí novináři novelu nazvali jako „náhubkový zákon“. Porušení novely znamenalo pro odpovědné redaktory vězení do šesti měsíců a pokutu do 10 000 korun. Pokuta měla být odškodněním pro toho, komu bylo ublíženo na cti.¹⁷⁷

Potrestaný redaktor nesměl vykonávat funkci odpovědného redaktora po dobu dvou let. Z tohoto důvodu bylo také tak častým jevem střídání odpovědných redaktorů komunistického tisku. Pokud byl zodpovědný redaktor odsouzen v jednom roce pětkrát až desetkrát, ministerstvo vnitra mělo pravomoc odejmout tiskopisu všechny sazební a dopravní výhody po dobu od jednoho do šesti měsíců.¹⁷⁸ Je tedy logické, že redaktoři novin a časopisů byli donuceni buď lhát - a vystavovat se těžšímu trestu - nebo porušovat žurnalistickou etiku. Nad neblahým důsledkem tiskové novely se vyjadřovalo několik periodik:

„ Přes 500 tiskových přelíčení za rok a ještě daleko více tiskových sporů smírem srovnaných, to je ono slibované požehnání tiskové novely... Přesunutí tiskových žalob na soudce z povolání způsobilo, že lidé, kteří pro své tmavé a nekalé jednání i nepěknou pověst chodili okolo soudů i redakcí novin potichu a po špičkách, dnes u tohoto soudu drze hledají proti novinářům ochranu své dotčené „cti“... To čeho jsme se obávali je tu: nekalé živly pro svou činnost Tiskovou novelou prostě docíleno bylo pravého opaku toho, co se od ní čekalo: snížení úrovně veřejné morálky a stíhání těch, kdo po ní volají.“¹⁷⁹

6.4.2. Cenzurní praxe

Nejzávažnějším a nejčastějším zásahem proti komunistickému a pokrokovému tisku byly cenzurní zásahy prováděné na základě uvedených zákonů. Většina cenzury se projevila na komunistickém tisku.

Konfiskovalo se vše, co bylo podle zákona na ochranu republiky považováno za nebezpečné, jako „nedovolené zpravodajství“ a „šíření nepravdivých zpráv“.¹⁸⁰ M. Beránková se vyjadřuje k příznačnosti československé cenzury:

„Charakteristické pro konfiskační praxi v buržoazní republice bylo také to, že prohlídky tisku nebyly stejnoměrné. Tytéž články, které vyšly v buržoazním či

---

¹⁷⁷ tamtéž, s.76

¹⁷⁸ tamtéž, s. 77

¹⁷⁹ Národní listy, *Stíny tiskové novely*, 22. leden, 1928, roč. 68, č.22, s. 5

¹⁸⁰ Beránková, M. a kol.: *Dějiny žurnalistiky, III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, Novinář, Praha 1988, s. 78

reformistickém tisku bez závad, byly v komunistických listech zabaveny. Přísnější než v Praze byla cenzurní praxe v Ostravě a ještě přísnější na Slovensku, takže platil názor „Čím dále od Prahy na východ, tím větší libovůle státního aparátu.“¹⁸¹

1. června 1928 ministerstvo vnitra vydalo pokyn, podle kterého tiskem zveřejněné projevy poslanců a senátorů podléhají též cenzuře. Mimo konfiskování a zastavování tiskopisu, tiskových oprav a vysokých pokut československé aparáty používaly další formu perzekuce a finančního poškozování: „*zákaz prodeje a vystavování pokrokových a komunistických listů v prodejnách tabáku a v nádražních knihkupectvích a novinových stáncích.*“¹⁸² V srpnu ministerstvo železnic vydalo jako první pokyn všem nájemcům nádražních prodejen, ještě v tomtéž měsíci vyšel stejný pokyn pro nájemce prodejen tabáků od ministerstva financí. Zákaz prodeje a vystavování se nejdříve týkal pouze listů *Rudé právo*, *Rudý večerník*, *Dělnický deník*, *Dělnická rovnost*, *Pravda*, *Rudá záře* aj. 4. září 1929 byl rozšířen na veškerý komunistický tisk, tedy nejen na celostátní, ale i na místní.¹⁸³ V roce 1934 se znovu legalizoval zákon, který byl doplňkem tzv. malého tiskového zákona, ale všemožné akce pracujících na obranu komunistického tisku jej znemožnily v úplné míře realizovat.¹⁸⁴

6.5. Fučíkovy „Poznámky“

Rubrika *Poznámky* v posledním oddíle časopisu byla doménou J. Fučíka. Převážně se zde objevovaly všechny literární i politické polemiky. Jak tvrdí Kozlová, jeho zápisy týkající se aktuálních kulturně politických problémů nepostrádaly vtip a ironii, ale ani logickou argumentaci, s kterou vždy odůvodnil svůj postoj.¹⁸⁵

J. Fučík se v této rubrice nezabýval jen kritikou celé společnosti, československé demokracie, ale také kulturních institucí a hlavních osob ovlivňujících umělecký život v Československu. Často kritizoval i své blízké okolí. Např. hned v 2. č. se vyjádřil k výhercům literárních státních cen na rok 1926. V předešlém čísle naznačil jako možné

---

¹⁸¹ tamtéž, s. 78

¹⁸² tamtéž, s. 78

¹⁸³ tamtéž, s. 78

¹⁸⁴ tamtéž, s. 79

¹⁸⁵ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (Kapitola z dějin kulturního tisku), Novinář, Praha, 1977, s. 109

výherce J. Durycha a V. Vančuru. Ve 2. č. zveřejnil svůj nesouhlas s výherci (K. Toman za sbírku *Stoletý kalendář*, B. Němcová za román *Úder*, F. V. Krejčí za román *Poslední atd...*), a proto celou státní soutěž s pečlivým vyjmenováním celé poroty, kde nechyběl ani jeho profesor F. X. Šalda, v podstatě nařkl z výsledků ovlivněných místo umělecké kvality politickou kvantitou. Ironicky se vyjádřil i ke kvalitě uměleckého počínu výherců: „*Jinak udělení státní ceny F. V. Krejčímu (se vztahem k románu „Poslední“) zdá se být určitou nešetrností k B. Zahradníku-Brodskému, který je v oboru kýčů rozhodně dokonalejší a zavedenější.*“¹⁸⁶

V druhém ročníku v dvojčísle 8-9 se vyjadřuje k mediálnímu napadení Z. Nejedlého:

*„Prof. Nejedlý má co dělat s postavením pomníku J. Nerudovi. To se může stát kulturnímu člověku stát. Ale může se mu stát také to, že Večer, list osvětového ministra věnuje mu za to tři sloupce nadávek, jež zakončí vznešeně: Jak se tento rudý profesor může do toho plést, když každý školák ví, že Neruda napsal na svůj štít „Moje barva červená a bílá...“ Hynku, Nerudo, Havlíčku!“*¹⁸⁷

J. Fučík se zabýval cenzurou nejen v tisku. V roce 1927 se vyjádřil k cenzuře přednášky B. Mathesia:

*„Záhadou pražského Radiojournalu je, co snese a co nesnese jeho všudypřítomná vlna. Zatím se v ní utopila přednáška Bohumila Mathesia o moderní ruské kultuře, protože se tam objevilo epitheton ruský, a přednáška Miloše Jirka o sociálních prvcích v české poesii, proto že se v ní objevilo přídavné jméno sociální.“*¹⁸⁸

Z Fučíkových drobných poznámek se často staly ostré polemiky. Těmito polemikami se detailně zabývá D. Kozlová, která názory obou stran zasazuje do tehdejšího dobového kontextu. Já jsem se pokusila vybrat několik důležitých bodů všech polemik, které byly důležité pro časopis *Kmen*.

---

¹⁸⁶ tamtéž, s. 61

¹⁸⁷ Fučík, J.: *(co každý školák neví)*, Kmen, prosinec 1928, č. 8-9, s. 183

¹⁸⁸ Fučík, J.: Kmen, únor 1927, s. 158

První výrazná polemika začala, když J. Fučík kritizoval násilný zákaz Bergovy opery *Vojcek* :

„ *Zemský výbor promptně vyhověl přání několika kongeniálních a Vojcka prostě zakázal.- Proti tomu se tedy protestuje. Protestuje se proti několika nekulturním jedincům, protestuje se proti usnesení zemského výboru, ale docela se zapomíná , že tu nejde o jedince , ani o nějaký úřadeček, že tu jde o celý režim.*“¹⁸⁹

V této poznámce také narazil na J. Čapka, který hájil v *Lidových novinách* případ, kdy policejní rada rozkázal majiteli kavárny *U Rubeše*, aby ošatili Demartinův obraz nahé tanečnice pokličkami. V následujícím čísle *Kmene* vyšla polemika obou autorů. Z následující polemiky vytvořili oba dva autoři i zajímavou „podívanou“ pro čtenáře. J. Fučík nechal oba dva protichůdné názory otisknout ve stejném čísle vedle sebe. J. Čapek se vyjádřil k případu obrazu a také potvrdil své naivní stanovisko k československé demokracii takovým způsobem, kvůli kterému se názorově rozešel s S. K. Neumannem: „ *...Případ Vojcka je složitější a policie se tu nedopustila ničeho více, než co se jí navyklo už, někdy stává, totiž, že ve svých těžkých botách šlápne do chumlu a bije vedle.*“¹⁹⁰ J. Čapek dále přemítá o tom, zda policie je pro umění takovým strašákem jako samotné a často netolerantní publikum či např. konzervativní Kuratorium moderní galerie: „ *...co na umělecké kultuře bylo ohroženo a poničeno reakčním konáním policejní zvěle a co přispěním živlů, které mají k umění blíže než policie. Kdo víc a častěji ublížil umění? Policie nebo publikum? Policie nebo Akademie?*“¹⁹¹

J. Fučík v následujícím čísle odpovídá článkem *Býti Josefem Čapkem*. Potvrdil Čapkovu domněnku, že publikum bylo v případě premiéry opery *Vojcek* rozhodnuto o neúspěchu předem, ale znovu neskryvavě vyslovil kritiku na adresu politiky Československa a cenzury. Na konci celé polemiky se kriticky vrací k samotné osobě J.Čapka:

---

¹⁸⁹ Fučík, J.:*Kmen*, prosinec 1926, č. 3-4, s. 100

¹⁹⁰ Čapek, J.: *Dostal jsem pendrekem*, *Kmen*, leden 1927, č. 5, s. 133

¹⁹¹ tamtéž, s. 133

„Pan J. Čapek vidí předválečné zahňívání se na policajta, vidí- s pravdivostí velmi předválečnou- uměleckou konzervativnost Galérie a Akademie nebezpečnější policejního říditelství. Neboť vyrůstá ze stejné základny. Nedostal pendrekem. Náleží třídně, již se pendreky tohoto státu nedotýkají.“¹⁹²

Dalším daleko vyhocenějším sporem *Kmene* byl boj s kritikem, básníkem a redaktorem *Národních listů*, M. Ruttem. Už v době *Kmene* redigovaného F. X. Šaldou měl M. Rutte drobné kritické poznámky, ale v případě mladého komunisty J. Fučíka byl daleko útočnější. Jak píše D. Kozlová, již tehdy byl tento novinář proslulý svými výpady proti sovětské a umělecké avantgardě a opravdu málokdy nevyužil svůj prostor v novinách k velmi bojovné reakci.¹⁹³ V únoru se v *Kmeni* objevila ironická poznámka na povrchnost M. Rutteho, který se při příležitosti přednášky básníka Ilji Erenburga vyjádřil na téma jeho neupraveného zevnějšku.¹⁹⁴

V *Národních listech* u příležitosti popisu českých nakladatelů a jejich významu pro dobovou společnost se objevil článek od M. Rutteho. V poslední části článku označil *Kmen* jako časopis plný kavárenského humoru a koženého vtipu. Dále upozornil čtenáře a hlavně Klub moderních nakladatelů na jiný problém tohoto nakladatelského listu:

„Ale *Kmenu* nutno vytknouti cosi daleko závažnějšího: komunistickou tendenci, jež se v něm stále jasněji a ostřeji rýsuje zásluhou jeho redaktora. Téměř třetina věnována je komunistickým autorům nebo psána komunistickými autory, a poznámky jež zabírají několik stran, projevují již nezakryté, kam list patří.“¹⁹⁵

V dubnovém čísle si J. Fučík obhájil svých deset komunistických autorů objevujících se v *Kmeni*:

„Omylem je, domnívá-li se pan Rutte, že komunističtí autoři objevují se v *Kmeni* jen redaktorskou náhodou. Těch shovívavě počítaných 10 zaplavuje dnes moderní českou kulturu tak důkladně, že mu bude velmi zřejmé, ač již ne snad tolik příjemné,

---

¹⁹² Fučík, J.: *Býti Josefem Čapkem*, *Kmen*, leden 1927, č. 5, s. 134

¹⁹³ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (*Kapitola z dějin kulturního tisku*), Novinář, Praha, 1977, s. 119

¹⁹⁴ Fučík, J.: *Kmen*, únor 1927, č. 6, s. 158

¹⁹⁵ Rutte, M.: *Mladí nakladatelé a jejich význam v našem kulturním vývoji II.*, *Národní Listy*, 27. března, 1927, roč. 67, č. 85, s. 12

naraziti na ně, až bude on redaktorem Kmene, časopisu pro moderní literaturu, tak jako je to zcela samozřejmé dnešním moderním nakladatelům.“¹⁹⁶

Nepokrytě zaútočil i na osobu samotného M. Rutteho s doporučením, aby příště svůj zaujatý názor nepodepsal podpisem „...jež se lépe píše po zdech než do novin“¹⁹⁷.

D. Kozlová popisuje, jak Fučíkova kritická slova vyprovokovala M. Rutteho k otevřenému dopisu Klubu moderních nakladatelů. V jednom z odstavců vyhrožuje, že by urážku vyřčenou z úst J. Fučíka mohl vyřešit zcela jinak, než pouhým dopisem. Několik nakladatelů z dvaceti šesti členů dalo za pravdu M. Ruttemu, přesto mu odpověděl na dopis zveřejněný v *Národních listech* velice chladně. Nařčení a bojovnou polemiku obou dvou žurnalistů brali jako šarvátku, kterou by si měli vyřešit sami mezi sebou.¹⁹⁸

Velké téma Fučíkových *Poznámek* „M. Rutte“ se uzavřelo v č. 2. druhého ročníku. Jak informuje D. Kozlová, M. Rutte zažaloval za utržení na cti A. M. Píšu, který napsal kritiku na jeho básnickou sbírku *Měsíčná noc*. J. Fučík využil této situace ke kritice tiskového zákona:

*„Je zcela možné, že to prohraje, neboť byl u nás odhlasován tiskový zákon, který je přímo zařízen na potlačování každé kritiky; ten zákon je -rávě tak symptomatický pro dobu, v níž vznikl, jako sám nedostatek kritiků a je ho užíváno vždy, když kritičnost ohrožuje nějakou idylu- ať poetickou nebo politickou.“*¹⁹⁹

J. Fučík se snažil ve svých *Poznámkách* upozornit na cenzuru a některé potlačující praktiky československé demokracie. Podle názoru D. Kozlové se příspěvky v *Poznámkách* rozvíjely od skrytých narážek až po postřehy naznačující jasnou a nekompromisní kritiku československého státu.²⁰⁰ Podle mého názoru byly už jeho první články v *Poznámkách* velmi kritické. J. Fučík se viditelně nebál kritizovat ani své

---

¹⁹⁶ Fučík, J.: (*Panu M. Ruttemu*), *Kmen*, duben 1927, č.7, s. 182

¹⁹⁷ tamtéž, s. 182

¹⁹⁸ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (*Kapitola z dějin kulturního tisku*), Novinář, Praha, 1977, s. 124-130

¹⁹⁹ Fučík, J.: (*Píša kontra Rutte*), *Kmen*, únor 1928, č. 2, s. 40

²⁰⁰ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (*Kapitola z dějin kulturního tisku*), Novinář, Praha, 1977, s. 151

blízké okolí (již zmiňovaný F. X. Šalda). Po nejostřejším sporu s M. Ruttem se ovšem J. Fučík na několik čísel odmlčel.

6.6. Ukončení časopisu *Kmen* (1926-1929)

Ukončení vydávání časopisu *Kmen* se váže na odchod J. Fučíka jako hlavního redaktora. Poslední éra 20. let byla navíc velmi komplikovaná. Není proto divu, že zánik časopisu podnítil vznik nového.

Již v roce 1927 přizval F. X. Šalda J. Fučíka, aby se stal spoluredaktorem nového časopisu *Tvorba*, který se zabýval problémy kritiky a umění. V. Filippov ve své publikaci vysvětluje, že J. Fučík vycítil možnost se v *Tvorbě* angažovat daleko více politicky, než jakou možnost měl v *Kmeni*, proto v posledním ročníku omezil počet svých příspěvků a věnoval se více *Tvorbě*.²⁰¹

V této době stál v čele vlády vůdce agrární strany A. Švehla. Pod jeho vedením vláda zesílila antidemokratický kurs, důsledně likvidovala sociální vymoženosti pracujících a omezenou demokratickou svobodu. V posledních krocích upevňovala i armádu a další orgány státního potlačovacího aparátu. Zvyšoval se nejen počet antikomunistických procesů, ale i útoků policie na sekretariáty komunistických organizací. Před volbami do Národního shromáždění v roce 1928 vláda na měsíc zakázala všechny komunistické noviny a časopisy.²⁰² J. Fučík se odvážně pustil do boje s československým režimem a společně s J. Horou a J. Weilem požádali F. X. Šaldu, zda by komunistické straně nepředal časopis *Tvorba*, pod redaktorským vedením J. Fučíka.²⁰³ 3. listopadu 1928 vyšlo první číslo *Tvorby*, které se mělo stát mostem mezi levě orientovanou inteligencí a dělnickou třídou. Autory článku byli převážně jeho přátelé spolupracující s *Kmenem* a redaktoři zakázaného *Rudého práva* a *Rudého večerníku*. Kvůli takto rychlému vzniku jednoho čísla *Tvorby* listopadový *Kmen* nevyšel. J. Fučík proto vydal prosincové číslo *Kmene* jako dvojčíslo.²⁰⁴

---

²⁰¹ Filippov, V.: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987, s. 89-93

²⁰² tamtéž, s. 92

²⁰³ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen*, (Kapitola z dějin kulturního tisku), Novinář, Praha, 1977, s. 144

²⁰⁴ Filippov, V.: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987, s. 95

Kmen skončil číslem 10. J. Fučík napsal do *Poznámek* svůj poslední článek *Na rozloučenou*. D. Kozlová popisuje celý článek jako osobní hodnocení J. Fučíka, v němž shrnul výsledky své práce, ale i dobu a podmínky, které list samozřejmě také ovlivňovaly.²⁰⁵

Připomíná, že jeho hlavním cílem bylo, aby list měl pevnou páteř a jeho nakladatelský charakter se měl projevovat jenom propagací dobré knihy:

*„Nejsem tak neskromný, abych nevěděl, že Kmen zčásti splňoval tento program. Z takové části, že bylo poznat oč mu jde. Ale bylo několik příčin, pro něž se Kmen stal polotovarem. Nebyly jen v ediční technice, přicházeli- a to většina z nich- zvenčí... Nelze si s tím zahrávat dlouho bez úhony. Vzdal jsem se tedy redakce, již jsem dělal s chutí a rád, ale ne zcela svobodně.“*²⁰⁶

Ani zde si neodpustil na konci článku kritiku společnosti:

*„Sluší se na konci takové práce poděkovat všem spolupracovníkům, autorům, sazečům, čtenářům, metěrům. Rozšiřuji své díky i na pana Rutta a pány Veselé s Nováky, na „Večery“, „Lidové listy“, „Národy“ atd. atd. Svými lekcemi na téma „Koho chleba jíš, toho píseň zpívej“ dali mi bohatý materiál ke studiu nezávislosti buržoazní literatury a svobody projevu za kapitalismu.“*²⁰⁷

Od 5. ledna 1929 se J. Fučík stal vydavatelem, majitelem a odpovědným redaktorem časopisu *Tvorba*. *Tvorba* F. X. Šaldy byla přehledem událostí kulturního života, určená pro úzký okruh čtenářů. Fučíkova *Tvorba* byl ucelený realistický obraz úseku politického boje v Československu a ve světě. Cenzury se *Tvorba* ovšem nezbavila. Hned v druhém čísle cenzura zabavila čtyři místa, dvě z nich z Fučíkových článků. Šaldova *Tvorba* vycházela dva roky bez jakékoliv konfiskace a bez „bělení“ (cenzura vyškrtávala celé věty v člancích, a tak se objevovala bílá místa). Za J. Fučíka bylo v tomto časopise do roku 1930 již podrobena konfiskaci 87 procent vycházejících čísel, tedy kolem třech tisíc stránek textu.²⁰⁸

---

²⁰⁵ Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku), Novinář, Praha, 1977, s. 149*

²⁰⁶ Fučík, J.: *Na rozloučenou*, *Kmen*, únor 1926, č. 10, s. 224

²⁰⁷ tamtéž, s. 224

²⁰⁸ Filippov, V.: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987, s. 98

Kmen se díky svému zaměření na literaturu a díky karikaturám, které se zabývaly převážně literární problematikou, za celé dva roky své existence cenzuře vyhnul.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem zanalyzovala všechny ročníky *Kmene* a soustředila jsem se na jejich vzájemnou souvislost. *Kmen*, redigovaný jedním z nejvýznamnějších osobností v českém umění, F. X. Šaldou, začínal jako nakladatelský list s podtitulem *Týdenní úvahy a poznámky o umění a životě*. Přestože literatura tvořila největší část obsahu všech čísel *Kmene*, velmi důležitým odvětvím byly články a literární statě o politice. Tato reakce, v jinak umělecky zaměřeném časopisu, byla naprosto logická. *Kmen*, stejně jako celý český národ, vstupoval do nové éry politického vývoje naší země. Proto je v prvních dvou ročnících *Kmene* hojný počet článků zabývajících se budováním národní hrdosti a apelu na národní tradici. Ještě v prvním ročníku je vidět, jak se čeští přispěvatelé, např. v karikatuře, vypořádávají s Rakouskem-Uherskem. Stejně tak tomu bylo s filozofickými články o náboženské víře, která po šoku z první světové války ztratila svoje postavení v lidské společnosti. F. X. Šalda v tomto časopise navázal se svými předválečnými spolupracovníky na pokračování české předválečné avantgardy. Díky faktu, že *Kmen* byl nakladatelský list, přispěvatelé v kritických článcích reagovali na nejnovější literární díla svých vrstevníků, ale i mladých autorů.

V letech 1919-1922 se *Kmen* pod vedením S. K. Neumana zaměřil spíše na mladou generaci umělců, přestože také spolupracoval s autory předválečné moderny. *Kmen* většinu apelu orientoval na mladé autory poválečné avantgardy, na potlačení artismu a formování umění k užitku veškeré společnosti. Čtvrtý ročník se zabýval daleko více českou poezií, převážně okolo umělecké skupiny Devětsil. Na jaře 1921 *Kmen* splynul s časopisem *Červen* jako jeho literární odnož. *Červen* ovlivnil *Kmen*, a ten přišel o již tak řídké výtvarné doplnění, ale dostal podobu (hustý text) i záhlaví *Června*. Obsah se výrazně nezměnil.

Ročník 1922, který měl pouze šest čísel a vycházel jako měsíčník, byl redigován K. Vaňkem, který *Kmeni* dodal charakter umělecké revue. Místo obvykle převažujících literárních statí a kritik vítězily ukázky prózy i poezie hlavně mladých autorů různého ideového zaměření, od katolických autorů po autory proletářské poezie. *Kmen* ztratil veškeré politické zaměření, více se zaměřil na reprodukci soudobých výtvarníků, kteří byli převážně ovlivněni kubismem.

Kmen redigovaný J. Fučíkem v letech 1926-1929 se svými autory ideově spěl k levicovému zaměření, které sám J. Fučík vyjadřoval velmi bojovně ve svých polemikách. Významnou a ojediněle detailní informativní částí byla zahraniční rubrika, která na poli československých časopisů chyběla. Na rozdíl od předešlých ročníků tento *Kmen* dostal, mimo jiné i díky výtvarné stránce, velmi zábavnou formu literárního listu, díky níž se více podobá dnešním časopisům.

Všechny ročníky *Kmene* se vyvíjely s ohledem na kulturně-politickou situaci tehdejší doby. Bylo zajímavé zkoumat vývoj tohoto listu z pohledu vlivu jejich osobitých redaktorů. Z poklidné idealistické a etické orientace F. X. Šaldy, kde tradice je jedním z dalších morálních hledisek ovlivňující nově formovaný český národ, se *Kmen* v roce 1919 pomalu ale jistě mění na časopis s velkým cílem ovlivnit umění mladé generace. Použité nejsou jen nic neskrývající apelativní články, ale i informace o nových proudech světového umění, které dodávaly mladým umělcům další inspiraci. K. Vaněk změnil kulturně-politický *Kmen* plný bojů a tvrdé kritiky na uměleckou revue, kde na intelektuální agresivitu není místo. Přesto však jeho existence neměla dlouhého trvání.

Nakladatelské listy trpěly špatnou finanční situací stejně, jako ostatní tiskoviny tehdejší doby, proto byla jednou z alternativ, jak existenčně udržet časopis nad vodou, inzerce. Filozofie nakladatelských listů byla víceméně založená na inzerci a reklamě vlastního „zboží“. Přesto se ke konci každého ročníku, nejspíše kvůli nedostatku financí, objevovaly inzerce kultury zcela vzdálené. Shledala jsem, že velmi pravděpodobný důvod tak rychlého zániku pátého ročníku je právě malý počet inzerce. Je pozoruhodné, jak se každé ročníky redigované jiným redaktorem k inzerci staví. První čtyři ročníky byly sice plné reklam, které ale nijak výrazně nezasáhly do obsahu časopisu. Pátý ročník je víceméně opustil úplně. Nejpozoruhodnější postoj k reklamě jako takové měl *Kmen* redigovaný J. Fučíkem. Nejen, že inzeroval zrovna vycházející nové časopisy, jako např. (ReD), tedy podporoval svou konkurenci, ale také se postavil proti vlně bulvárních plátků, v případě J. Fučíka dobře mířenou ironií, kterou použil v titulcích článků na obálkách časopisu.

Oproti pěti předchozím ročníkům, Fučíkův *Kmen* staví úplně novou platformu tohoto nakladatelského listu. J. Fučík přichází s přesným programem, který dodal listu

zábavnou formu. Díky typografickému rozčlenění časopisu, množství fotografií, reprodukcí a hlavně karikatur, tak viditelně působil i na přispěvovatele *Kmene*, kteří se v rozhovorech a anketách snažili hravě i vtípně odpovídat. Jako např. v Anketě o překladatelství, která měla důležitý dopad na vývoj a teorii českého překladatelství. Mimo jiné z ní vyplývá, že výběr překládaného materiálu v praxi záležel na nakladateli a ne na osobním výběru překladatele. Že vedle obvyklého zájmu o ruskou a francouzskou literaturu, velký ohlas zaznamenala americká literatura. V anketě několik autorů vyneslo skoro programová hesla týkající se otázky, jak překládat.

Velice mě také zaujaly informace *Kmene* o zahraniční literatuře, které popisovaly obraz nejen literárního světa cizích zemí. Detailní zpravodajství zahraniční literatury logicky znamenalo hluboký přehled o zahraničním dění v literárním světě. Podle mého názoru, ani v dnešní době internetu nejsme v mediích informováni tak, jako se to podařilo *Kmeni* ve 20. letech. Bylo zajímavé poznat, že se o českou literaturu zajímaly i takové země jako Itálie a Rusko. Roční shrnutí cizojazyčných literatur opravdu podle představy J. Fučíka vytvořily sborník přehledu zahraniční literatury za celý rok. Překvapivou informací byly vysoké výčty ruských ročních prodejů knih.

Charakteristické pro *Kmen* byly poznámky J. Fučíka, které vytvořily dobový obraz jedné strany politiky demokratického Československa. Dokazují, že hojně cenzurní praktiky a tiskové zákony se od dob Rakouska-Uherska skoro nezměnily. Státní boj proti komunistickému tisku, zakazování veškeré ruské kultury a purismus inspirovaný Spojenými státy americkými, mě osobně donutil trochu přehodnotit vlastní pohled na zidealizovanou První republiku. Poznámky J. Fučíka mě upoutaly i v dalším měřítku - jeho polemiky s dalšími významnými osobnostmi české kultury, byly převážně dost drsné. Zvláště polemika s M. Ruttem byla překvapivá a podle mého názoru pro tehdejší čtenáře vysoce atraktivní, přestože následně zabředla i do osobních sporů. Polemika s M. Ruttem J. Fučíka téměř dovedla až k soudu.

Bylo by velmi zajímavé pokračovat v další detailnější interpretaci charakteristických rysů časopisů, kupříkladu více rozpracovat téma překladatelství ve 20. letech, ale to již přesahuje ambice této práce. Mým cílem bylo zanalyzovat jednotlivé ročníky *Kmene* a interpretovat charakteristické rysy časopisu v souvislosti s kulturním a historickým kontextem 20. let.

7. LITERATURA

- Beránková, M. a kol.: *Dějiny žurnalistiky. III. Díl. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*, Novinář, Praha 1988
- Dolanská, N.: *Novinář František. Xaver Šalda*, Novinář, Praha 1987
- Filippov, V.: *Julius Fučík*, Horizont Praha, 1987
- Forst, V. a kol.: *Lexikon české literatury, Osobnosti, díla, instituce. Svazek II.,K-L*, Academia, 1993
- Chrobák, O., Winter, T: *V okovech smíchu, Karikatura a české umění 1900-1950*, Galerie hlavního města Prahy, Praha 2006
- Kozlová, D.: *Fučíkův Kmen, (Kapitola z dějin kulturního tisku)*, Novinář, Praha, 1977
- Lahoda, V.: *Český kubismus*, Brána, Praha, 1996
- Lamač, M.: *Výtvarné dílo Adolfa Hoffmeistera*, Nakladatelství československých umělců, Praha, 1966
- Lang, J.: *Neumannův Červen*, Orbis, Praha 1957
- Macháček, M.: *Stanislav K. Neumann*, Horizont, Praha 1985
- Mráz, B.: *Josef Čapek*, Horizont, Praha 1987
- Mukařovský J. a kol.: *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*, Victoria Publishing, Praha 1995
- Pekárek, V. :*Listy F. X. Šaldy a Z. Nejedlého*, Československý spisovatel Praha, 1974
- Srp, K. a kol.: *Adolf Hoffmeister,(1902-1973)*, Gallery, Praha 2004
- Olivová, V.: *Dějiny první republiky*, Karolinum, Praha 2000

8. ČASOPISY

Kmen, 1917-1919

Kmen, 1919-1921

Kmen, 1922

Kmen, 1926-1929

Dostál, V.: *Fučíkův Kmen očima dneška (Čtení o redigování literárního měsíčníku)*, Kulturní Tvorba, 1968, č.8, s. 8-9

Národní listy, *Stíny tiskové novely*, 22. leden, 1928, roč. 68, č.22, s. 5

Prohlášení Kmene, klubu moderních nakladatelů, Kulturní zpravodaj (Panorama), roč. I., 1926, č. 8, s. 54-56

Rutte, M.: *Mladí nakladatelé a jejich význam v našem kulturním vývoji II.*, Národní Listy, 27. března, 1927, roč. 67, č. 85, s. 11-12

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Karikatura, Z. Kratochvíl: *Sestry*, Kmen, 19. dubna 1917, č. 10, s. 8

Příloha č.2: Karikatura, Z. Kratochvíl: *Spisovateli F. X. Šaldovi*, Kmen, 3. ledna 1917, č. 47, s. 5

Příloha č.3: Obálka *Kmene*, Kmen, 1922, č. 5-6.

Příloha č. 4: Karikatura, A. Hoffmeister: *Krtek v zahrádce*, Kmen, květen 1928, s. 116

Příloha č.5: Obálka *Kmene*: A. Hoffmeister: Kmen, únor 1929

č.1

č. 3

ročník **2**
kmen
měsíčník pro moderní literaturu

čís. **10**
únor 1929

obsah:

Jiří Weil: O Jirím Tyn-
janovovi • Karel Knorr:
Ant. Sova v Krkonoších •
Bernard Fay: Verhaine •
Marie Májrová: SSSR •
• Em. Vajtauer: Román
o dvou zavražděných •
Paul Dermée: Guillaume
Apollinaire • Vítězslav
Nezval: Hra v kostky •
S. M. Eisenstein: Experi-
ment pro milióny • jet-
Václav Ertl zeměl • K.
Fejge: Nový román Pl.
Soupařla • Vzpomínka
na mrtvým básníkem
Informace • Referáty
Zprávy • Poznámky
Kresby • Fotografie.

končí se ročník...

2-50

č. 4

PESTRÝ MĚSÍC

Krtek ryje mí v zahrádce.

Každý má Lauru svou,
pro kterou se mnohmluvně bije,
někdo pro ideál,
někdo jenom pro pelargonie.

č. 5